

Program koalicijske vlade.

Tu pa tam so radovedni pričakovali izjavo nove vlade, da bi zvedeli njen program; ta radovednost je bila pa do cela brezpotrebna za te, kateri poštrevajo vzroke nastanka in sestavo novega ministerstva. Program nove vlade je bil znan, predno se je sestavila; po največ se je moglo v stilizaciji pričakovati kaj novega, in v skupni izjavi je v resnici nekaj stavkov, ki sami na sebi ne bi bili napačni, ko bi jih bila razglasila parlamentarna vlada, podprta od drugih, nego sedanjih raznovrstnih kapitalistiških strank Dunajskega državnega zbora. Takó pa so v lepo donečih stavih zakrita mnogotera nasprotja. Vrhu tega je v tem programu za avstrijske narode in, če hočemo, sosebno tudi za konservativce, mnogo važnejše to, o čemur se molči, nego pa to, o čemur se govori toliko prikupljivo.

Točko o volilni reformi je nova vlada morala prevzeti, ker so se državljani ne le kot pojedinci, ampak še bolj kot narodi probudili v obče in razgrelji še posebe vsled pobijanja volilne reforme od kapitalistiških ali stanovskih strank. Umevno pa je tudi, da kaže novi program na točke prejšnje vlade, kakor na nadaljnje izvrševanje denarne veljave v smislu metaliske vrednote, na reformo neposrednih davkov, na socijalno politiko, zlasti za delavce, na justično reformo. Lepo se glasi povdarjanje koristnih reforem, okrepjenja npravstvenih in materialnih razmer in od teh zavisne omike in blaginje ljudstva, in se v tem pogledu nadeja podpore od vseh strank državnega zbora. Konec izjave kaže na stavke, ki ostanejo, po sedanjih skušnjah, brez pomena ravno zato, ker je nova vlada dolžna poštrevati koalici. stanovske stranke, h katerim se izrecno obrača v svojem programu. Obsežen je odstavek, ki ga podaje nova vlada o volilni reformi; poslednjo smatra sama za svojo prvo in najvažnejšo političsko zadačo, katero bode skušala izvesti s pomočjo koalicijskih strank; ravno to pa svedoči najboljše, da tvorba kapitalistiških strank bode ugajala jedino njih interesom, torej zemljiščnemu in obrtnemu ter

trgovskemu veleposestvu, naj si bode to stare plemstvene ali pa moderne baronske in nebaronske krvi. Volilna reforma ostane pri zastopanju posestvenih skupin, torej bistveno pri načelu, kakor pri Rimljanih Servius Tullius pred 2500 leti, vendar s to razliko, da Rimljani kakor stari Grki niso ubogih državljanov silili v vojno.

Volilno pravo hočejo bistveno razširiti, ne vé pa se še, kake vrste delavskih ali ubožniških državljanov hočejo uvrstiti med državnozborske volilce; najbrže take, ki plačujejo vsaj nekaj neposrednega davka, ker kapitalistične stranke prikrivajo, da najnižji sloji, torej ves delavski stan, plačuje največ, prav za prav vse davke po poti posrednih davkov. Po volilni reformi sedanje vlade ostanejo meščani in kmetje pri dosedanji moči. Tu pa je treba opomniti, da kmetski stan je bil doslej razmerno v mnogo premajhnem številu zastopan v drž. zboru, v tem ko so imeli meščani sosebno nekaterih dežel veliko prednost pred kmeti. No, „meščanska“, t. j. kapitalistična stranka nemške levice bode že skrbela, da ostane i nadalje stara proporcija njej ugodna ali neizpremenjena, tudi ko bi se številke predrugačile v poslojedinih skupinah, in da se izpremeni število teh skupin, razvidno je iz stavka vladne izjave, po katerem se pomnoži število poslancev državne zbornice. Najbolj značajno pri obečani volilni reformi je to, da se hočejo natančno poštrevati razmere poslojedinih kraljestev in dežel. S tem se napoveduje nova „volilna geometrija“, po analogiji do danes veljavne Schmerlingove volilne geometrije. Koalicijske stranke bode torej že gledale, da ostane njih moč neskrčena; razvidno je tudi iz tega, da se bode rabil tu ta, tam oni princip volilnega prava. Delavci dobé volilno pravo le tam, kjer ne bode na škodo nepremičnemu in premičnemu velikemu kapitalu ali na neposrednjo korist istemu kapitalu.

Razglašeni program nove vlade je tak, da bi ona morala po svojih lastnih besedah delovati na izvršenje občega, jednakega in neposrednega prava; kajti ona

povdarja „odkritost in resnico v javnem življenju“ ter neposredno za tem „popolno priznanje pomena parlamentarnih institucij“. Odkritost in resnica se v parlamentarnih institucijah nahaja in more nahajati jedino potem, ako so zastopani vsi državljani, vsi narodi, v obče vse skupine v parlamentih, ne pa le fiktivne stranke, katere nimajo ne odločilnih večin državljanov, ne narodnih in drugovrstnih skupin za seboj. Koaličijske stranke pač ne morejo kazati potrebne odkritosti in resnice, ker zagovarjajo vedno le svoje strankarske, ne pa skupnih državljanskih in sosebno tudi celokupnih narodnih interesov. V priznavanju pomena parlamentarnih institucij in pa v strankarski, po posebnih interesih vstvarjenem volilnem pravu je največje protislovje in nasprotje. Parlamentarne institucije so brez vsakega realnega pomena, ako se zidajo na fikcije strank, in grof Kalnoky je sam v letošnjih delegacijah izjavil bojazen zaradi take notranje politike, v kateri odločujejo fiktivne stranke, ne pa stranke, ki imajo dejansko naseljenje narodov za seboj. Gospodovalne stranke iz sebičnosti povdarjajo *formalizem* parlamentarnih institucij, dobro vedoč, da drugače bi bilo njih gospodstvo pri kraju; pravične stranke pa se opirajo na dejstva, ne vstvarjajo umetne volilne geometrije, in jedino parlamentarne institucije s takimi strankami imajo pomen in so zares dostojne priznavanja.

Tu je torej naša radovednost na pravem mestu, kakó povzdigne nova vlada ob svojo veljavo spravljene parlamentarne institucije zopet do dejanske in prave, popolnega priznanja dostojne veljave in z veljavo združenega pomena. Tu je *punctum saliens* programa nove vlade in, kakor pravi sama, njene prve in najvažnejše zadače.

Povdarjanje odkritosti in resnice v programu nove vlade pa zahteva tudi prave *svobode tiska* in raznovrstnega združevanja ter shajanja. Kakó hoče zavladati odkritost in resnica pri razmerah, ko se obsojajo najlojalniše opozicije vlad in najobjektivniše presojevanje javnega življenja? Doslej smejo popolnoma svoje preverjenje in strogo kritiko izražati jedino v parlamentih, in še tu je največja zamera ter se ne spoštuje dostojno zaresna objektivna kritika. Parlamentarne stranke niso odkrite; najmenj vladne, uže bolj opozicijske. Vladne stranke zamlčujejo vsakovrstne nedostatke, opozicijske pa često pretiravajo, in poslednje se godi zaradi tega, ker je svoboda tiska nedostopna, in so torej opozicijski prisiljeni v parlamentu slikati stvari sivo in črno v najdebelejših barvah. Svoboda tiska pa bi opozicijske stranke oprostila takega slikanja, ker bi državljani in narodi uže zunaj parlamenta zvedeli dejstvo stvari v pravih predstavljanjih.

Ne le v parlamentu, ampak tudi zunaj njega potrebujejo narodi odkritosti in resnice, in zato je potrebna prava svoboda občega mnenja, bodi si potom

tiska, društev ali shodov. Ali jo koaličijske stranke zboljšajo na to stran, je odprto vprašanje; a one bi morale z vlado vred odstraniti obteževanje izdavanja novin, da bi časopisje ne bilo toliko zavisno od kapitala in vsled tega najbolj od židovskega kapitala in življa. Odkritost in resnica tudi ne more priti na dan, ker ima sedaj Židovstvo monopol tudi pri novinah; vsled tega se javno mnenje ne vstvarja in širi po principih, od sedanje vlade razglašenih, namreč po načelih odkritosti in resnice, ampak po pristranskem interesu židovskega kapitala in po največ nemško-liberalnega življa. Ravno to pa kaže, da, tudi ko bi dosegla nova vlada vse, kar pospešuje odkritost in resnico v javnem življenju, ne doseže orehčanja izdavanja novin; vrhu tega zahteva fiscus dohodkov tudi pri časopisju, in to s svoje strani le utrjuje sedanji monopol kapitalistiškega, na zgorej in zdolej najvplivnejšega časopisja.

Vlada zatrjuje tudi to, da bode zabranjevala vse take elemente, kateri bi rušili državni mir ali obče blagostanje. Takoj po izjavi vladnega programa so se Mladočehi in antisemiti oglasili v državnem zboru, češ, da med take elemente uvrščuje vlada tudi njih. To ni zelo verjetno in bi bilo v popolnem nasprotju z zgorej pretresanimi načeli o odkritosti in resnici v javnem življenju; kakó bi zavladala odkritost in resnica brez svobode, katero potrebujejo opozicijske in v obče stranke bolj, nego pa vladne stranke? S Sokratovo ironijo bi mi rekli, da organi vladnih strank in oficijozni organi bi se morali kaznovati, kedar preveč ali do cela zakrivajo resnico, in direktivo vladi bi morali dajati organi opozicijskih strank, katere pri vsem rabijo še vedno več odkritosti, resnice in objektivnosti, nego pa laskajoči se organi oficijelnih, oficijoznih organov in glasil vladnih pristašev.

Mi po takem sodimo, da vlada hoče zatlačevati jedino take elemente, kateri rabijo zunanjo silo ali izpodkopujejo v resnici državo. Lojalne opozicije tega ne delajo, in delavski stan, kolikor prav ume svoje interese, tudi ostaje v mejah zakonov.

Zavajajoče agitatorje pa narodi in njih stranke lojalno sami podè od sebe, in so gotovo v soglasju z vladnimi organi, kedar zaprečujejo take opasnosti. Narodi avstrijski se po takem nimajo bati vladne izjave pledé na opasne elemente; ona sama povdarja odkritost v javnem življenju; nasprotna mnenja in objektivna kritika jej more in mora le ugajati.

Te točke so glavne, katere obseza pozitivno vladni program; kakor rečeno, še važneje je pa to, česar vlada ni stavila v svoj program. Ona opušča, dokler se ne izvrši volilna reforma, vsa druga politiška vprašanja. To se njej nemore zameriti, ker se je sestavila v interesu koaličijskih strank; vso krivdo imajo na vesti koaličijske stranke, da odlagajo najimenitniše narodno vprašanje in potem historiška prava. Tega greha pa nima na vesti

še le sedanja koalicija, ampak je najbolj kriva nemška liberalna stranka in poljska frakcija, da se vsaj narodnostno vprašanje ni rešilo do današnjega dne. Ti dve stranki ste bili poprej in ostaneti sedaj zvesti svojim političkim načelom; jedino konservativna stranka je šla vjarem, v katerem si veže roke proti dosedanemu stremljenju. Vsaj kazala se je ta stranka doslej takó, kakor da bi ne bila protivna narodni enakopravnosti in historičkim pravom; v koaliciji pa ostane navezana ne le na ti dve glavni strani, ampak tudi v pogledu na verska in cerkvena vprašanja in sešbno gledé na versko šolo. Da se je konservativna stranka takó lahko zvezala z nemškimi liberalci in poljsko frakcijo, kaže, da verska šola ni tej stranki prirastla toliko k srcu, kakor je vedno naglašala po svojih organih. S tem je razkrila, da jej je do materijalnih interesov več, nego do moralnih, duhovnih in kulturnih interesov.

Tem, ki so stopili v novo ministerstvo, morejo sešbno slovanski narodi najbolj očitati to, da prezirajo *nujno* potrebo rešitve vsaj narodnostnega vprašanja. Pod raznimi pretvezami se je to vprašanje odlagalo več desetletij; sešbno so kazali na nemirno obče položenje. *A sedaj imajo evropski narodi mir*, vsaj oboroženi mir, ki dovoljuje utrjevati se na znotraj. In kaj vidimo v Avstriji? Grof Taaffe je celih 14 let zanemarlil, ne da bi po svojem prvem lastnem programu lotit se dejanski in vseobsežno rešiti narodnostno vprašanje; naposled se je omejil na zgolj gospodarstveni program, in je le sedaj malo dni pred odstopom predložil volilno reformo, katera je tudi gledé na izvršenje narodne enakopravnosti pomenljiva in znamenita. Nova koalicijska vlada je sprejela takisto volilno reformo v svoj program, toda zakonski načrt, ki ga predloži ona državnemu zboru, bode sestavljen takó, da ne bode mogel pospeševati rešenja narodnostnega vprašanja, in naj se še toliko

predrugači volilno pravo; kajti koalicijske stranke ne sprejemajo ničesar, kar bi jim ne ščitilo sedanje političke posesti. Ta posest pa ohrani gospodovalne stranke pri dosedanji politički moči, in to bode vzrok, da ostanejo stare stranke jednako močne nasprotnice rešenja narodnostnega vprašanja, kakor doslej. Takó se bode čas miru zanemarjal na najglavnejšo stran, in ker je od izvršitve narodne enakopravnosti zavisna tudi rešitev zgodovinskih državnih prav, je razvidno, da se izgubi nadalje čas na dve glavni strani, kateri bi dali uslovja za obstoj in razvoj vsem narodom in specijalno historičkim narodom. To pa je na veliko kvar tudi celokupni državi, oziroma tudi zunanji politiki. Gledé na zunanjo politiko so koalicijske stranke celó v nasprotju same s seboj; kajti one so za trozvezo, a zanemarljajo in prezirajo glavne težnje slovanskih narodov, torej večine skupnega naseljenja.

Protislovanska, zajedno neplodna politika se bode tirala tudi pri sedanji koaliciji; ni čuda, da dosedanji podporniki vlade vendar uže omahujejo nekoliko; le naravno je, ako se večja opozicija nasproti protislovanski koaliciji in proti razglašenemu programu nove vlade, v katerem ni ničesar, kar bi spravilo narodnostno vprašanje historičkih prav vsaj jeden korak dalje. Povečana opozicija nasproti takemu položenju bode na korist državi in narodom, ker z močno opozicijo bodo začeli računati poprej, nego smo mogli pričakovati doslej.

V parlamentu in tudi nova vlada računijo s formalizmom; v svoji doslednosti bodo morali računati tudi s povečano parlamentarno večino, in to se zgodi toliko izvestniše, ker ravno za členi rastoče opozicije stojé narodi, ne pa fikcije, vstvarjene iz umetnih volilnih geometrij. Geslo slovanskih narodov je torej vsled nove koalicijske in priobčenega programa nove vlade: povečana aktivna opozicija!

O volilni reformi v državnem zboru.

Dne 10. okt. t. l., v prvi seji jesensko-zimske seje državne zbornice poslancev je grof Taaffe za vladno predlogo o volilni reformi prestrašil gospodovalne in kapitalistične stranke te zbornice; ta strah se je večal od dne do dne, tako da je isti grof Taaffe dne 23. okt. skušal s posebno skupno vladno izjavo potolažiti iste stranke, rekši, da bode možno doseči cilj volilne reforme celó z ohrano sedanjih političkih posestvenih razmer. S to izjavo je prišla volilna reforma na dnevni red, ž njo pa tudi drugi starejši predlogi o prestrojenju volilnega reda.

Prvi je izpregovoril poslanec Pernerstorfer, ki je bil 8. okt. 1891 stavil naslednji predlog: Naj se izvoli odsek 24 členov iz skupne zbornice, in ta odsek naj stavi predloge gledé na izpremembo ustave z zasnovanjem ljudskega zastopa na podstavi občega, jednakega in neposrednega volilnega prava, namesto se-

danje zbornice poslancev, katera sloni na davkih (cinitvi po davkih) in predpravicah. Opomnil je nato govornik, kakó so pisali poslednji čas, da obče jednako neposredno volilno pravo je utopija, a vlada je sedaj sama dokazala s svojo predlogo, da govoričenje o utopijah nima nikake vrednosti, kajti ona se je izrekla vsaj približno za obče volilno pravo. A zbornica se vede vsled tega, kakor obupana, in kakor da bi tega prava ne zahteval liberalizem. Leta 1848. smo bili v političkem polju uže mnogo dalje, nego za dóbe, ko se je podelila sedanja ustava, in dalje, nego danes. Žalostno je, da je vlada grofa Taaffeja vsaj za trenotek pokazala več političkega razuma, nego pa državnozbornske stranke. No, čas je prešel, da bi mogli ljudstvo pomiriti z razvijanjem sedanjega zastopstva interesov, s podeljenjem delavskih zbornic ali kake kurije členov bolniških blagajnic.

Slišali smo, da meščanstvu in kmetstvu žuga opasnost vsled vladne predloge; meni pa so poročali, da misel liberalizma je bila enakost državljanov, in vsled te liberalne misli so bili meščani, kmetje, delavci in plemenitaši jednaki državljani. Nismo pričakovali, da bode liberalna stranka zagovarjala stanovske skupine; s stališča liberalizma je v tem velika opasnost. Z liberalnega stališča smo dolžni potegniti se za vsakotero razširjenje volilnega prava, ki se obrača proti zastopstvu privilegij. Po sedanjem volilnem redu ima 63 veleposestnikov isti politički vpliv, kakor 2918 mestnih volilcev in 10.592 volilcev iz kmetijskih občin. 168 volilcev ima točno toliko političkega vpliva, kakor 46 mestnih volilcev ali pa jeden veleposestnik. Meni je to prav, ker tako stanje bi se moralo izpremeniti v najkrajši dobi, t. j., ker potem bi bili jeden korak bližji občemu, enakemu in neposrednemu volilnemu pravu, katero je jedino volilno pravo, katero nas more zadovoljiti.

Obče volilno pravo je tudi konelat k obči šolski dolžnosti, in ako ste danes na stališču, da zahtevate od državljanov osnovne pojme, prvine znanja, dolžni ste jim tudi priznati, da si pridobé potrebno mero naobrazjenja, da bodo mogli tudi oni govoriti pri politiki. Se ve da se dá laže vladati z neomikanim, neumnim ljudstvom; prava svodomiselna stranka pa ne more biti na tem stališču. Mi hočemo, da ljudstvo raste v omiki. Spominjam vas na besedo angleškega državnika: Ako bi bil moj konj tako moder, kakor jaz, ne bi bil jaz več njegov jahač. Mi hočemo, da postane ljudstvo takó modro, da ne bodo več možni ti, ki imajo največo zabavo ali opravilo v tem, da jahajo, pritiskajo ljudstvo.

Obče volilno pravo je treba podeliti ljudstvu s stališča političke etike, pač ni dostojno, tlačiti ljudstvo ekonomski, pri tem mu pa zajedno kratiti politička prava. Seneka je rekel: „Gladijatorji smatrajo za sramoto, da bi se stavili skupaj z nižim borilcem.“ Naše veleposestvo in naši posedajoči razredi pa niso še nikdar smatrali za sramoto, tem, katere morejo tlačiti takó zeló ekonomski, zabranjevati tudi politička prava. Nasprotno! Imajo se prav prijetno pri tem! Koliko plemenitega čustva kaže pri tem, naj razsodijo drugi.

Tudi zunaj parlamenta, po novinah, so se vedli nekateri gospodje takó, kakor da bili izgubili razum. Ples je začel „plemenit“ list, zastopnik oligarhije denarnega žepa — „Neue Freie Presse“, katera si ni mogla pomagati, in katera je prišla iz sebe.

Strašijo s socijalnimi demokrati; pravijo, da jih pride v drž. zbor kakih 50. Kje je to možno? No, mi, ki se potegujemo za obče volilno pravo, smo v dobri družbi. John Stuart Mill, kateri ni združeval samo učnosti, ampak tudi resnico in poštenost, je rekel: „Nobena naredba volilnega prava ne more trajno zadovoljiti, pri kateri so jedenkrat za vselej izključene kake osebe ali razredi, in pri kateri ni volilno pravo pristopno vsem osebam, katere morejo doseči to pravo.“

Pomislike proti občemu, enakemu in neposrednemu volilnemu pravu, kakor proti vladni predlogi so tudi z *nacionalnega stališča*. No, meni se zdi, da se tu povsem zanemarija jako važna stran. Kedar govorimo v tej zbornici in obče pri nas v Avstriji o narodni misli, mislimo s tem bistveno in često malone izključno jedino na stanje nacionalne posesti, kar je pri tem materialnega. Koliko da izgubimo na nacionalnem polju, to je to, kar nam daje opraviti. Pri tem, kakor re-

čeno, zanemarjamo drugo važno stran. Ali mislite, da je v našem stoletju in pri veliki in globoko sezajoči omiki nekaterih slojev spodnjih množic naseljenja jako simpatičski to, ako ljudje, ki se imenujejo nacionalne, njim, ki so pač tudi rojaki, zabranjujejo prava, katera zahtevajo za se? Ali ni tudi *notranje nacionalne* posesti, katero smo dolžni ščititi, ako čutimo nacionalno? Ali je v tem uže vsa nacionalna misel, da vemo, da tu pa tam je granica, da tu pa tam grozi izguba? Ali nimamo bati se izgube v notranjosti naroda? No, pravijo, množice niso nacionalnega mišljenja. Tu moram odkrito reči: Od kod naj jemljejo množice nacionalno višje mišljenje? Kje je ljubezen, katero jim kažejo posedajoči in vladajoči? Ali so se ti kedaj z njimi bavili kulturno in politički? Tisoče ljudij je v nižih slojih narodovih, katerim ni le do zasnove materialnega obstanka, ampak tudi, ki stremé udeleževati se duševnih blag tega sveta, in ta duševna blaga so ravno, katera nas utegnejo nacionalno najbolje utrditi in povzdigniti.

Govornik kaže, kakó je ravno nemška literatura, zasnovana v prošlem stoletju, dala podstavo narodnemu mišljenju in čustvovanju nemškega naroda. O vseh teh duševnih zakladih pa milijoni širših množic ne vedó čisto nič, zato tudi ne poznajo ljubezni soplemenikov in zakladov nacionalnostij. In potem hočete tem množicam očitati, da nimajo nacionalnega mišljenja? Pravite: Dá, ti ljudje so antinacionalni ali internacionalni.

Zdi se mi, da se o nacionalnem vprašanju bavimo premalo globoko. Knjiga dr. Mih. Heinisch-a: „Die Zukunft der Deutschösterreicher“ je taka znamenita knjiga; a o takih delih molčé po novinah. Kar zanima danes, je zgolj pristransko. Čudite se, da so naši delavci antinacionalni, češki pa nacionalni. Madočeška stranka je demokratiška. Ta stranka je razumela, da, ako hočem o delovati nacionalno, smo dolžni obrniti se med najnižje sloje ravno takó, kakor med srednje, da v obče tla, na katerih je naše narodno življenje, velike množice spodnjih, so najvažnejše, in da moremo izgubiti in zopet pridobiti vse, ako smo gotovi le teh tal. Češki narod je sam dal za to zgled; kajti v prošlem stoletju je bil izgubljen, od vseh vrhov (najviših slojev) nisi videl ničesar, ali tla in naseljenje, globoko zdolej, bilo je češko in se je moglo vzdržati. Sicer pa imamo tudi v našem narodu mnogo zgledov, kakó smo se iz duševne stiske in propadlosti povzdignili z nova, ker so bila tla zdrava, in ker ni bilo uničeno ljudstvo.

Še na jedno okolnost hočem pokazati. Državni zbor sestaje iz gosposke zbornice in zbornice poslancev. Kar se dostaje prve, sestaje većinoma iz takó zvanih nasledstvenih členov. Kdo so ti nasledstveni členi? To so, kakor pravi zakon, polnoletni načelniki teh notranjih plemstvenih rodbin, ki se odlikujejo po razteznem zemljiščnem veleposestvu. Ako so pa ti, ki se odlikujejo po razteznem zemljiščnem veleposestvu, uže členi drž. zbora, to je členi gosposke zbornice, kako pridejo do tega, da imajo tudi pravo voliti poslance v to zbornico? Na Češkem se deli kurija zemljiščnega veleposestva v fideikomisariško in nefideikomisariško. Kar se dostaje prve, volilo je pri poslednji volitvi 45 — slušajte, 45! zemljiščnih veleposestnikov 5 poslancev. Tu pa se kaže znamenit slučaj, da od teh 45 zemljiščnih veleposestnikov je uže 80 odstotkov členov drž. zbora, t. j. gosposke zbornice. Ako so uže većina teh volilcev členi drž. zbora, kakó pridejo do prava, da pošiljajo še 5 poslancev v to zbornico?

Po § 1 drž. osn. zakona od 21. dec. L. drž. z. št. 141, ne more biti nihče istočasno člen obeh zbornic drž. zbora. Tu pa vidimo, da so večina fideikomisariškega zemljišnega veleposestva uže členi gosposke zbornice in poleg tega pošiljajo svoje zastopnike še v to zbornico, s čimur se pa prezira ta zakon.

No vrnimo se k glavnemu vprašanju. V čem se razločuje ta kurija od drugih, posebej v čem se razločuje kurija zemljišnega veleposestva od ostalih kurij? Jednotnega znaka tukaj ni. Na Niževavstrijskem se zahteva posestvo dež. deske, na Češkem, Moravskem, Sileškem dež. deske (land-oder lehentäffliches), na Tirolskem plemstveno, na Primorskem v obče posestvo. Zahteva se, da ta, ki hoče voliti v tej kuriji, plača na Češkem, Moravskem in Sileškem 250 gld. neposrednega davka, brez doklade, na Niževavstrijskem 200 gld., na Tirolskem, Gornjeavstrijskem, Salburškem in Gališkem le 100 gld. Od teh — nočem reči pravil — od teh načel nahajamo zopet ogromno množico izjem. Govornik omenja na to stran v Hebski (Eger) skupini Hebske viteze potem Sileško, separatno skupino duhovenstva na Tirolskem, potem svojstvene razmere na Goriškem, potem Dalmacijo. Predarelbersko nima nikake kurije v zemljišnem veleposestvu.

Obračam se h kuriji mest in kmetskih občin. Ako poprašujemo, kaka razlika sestaje med mesti in kmetскими občinami, ne zasledimo nobene, razun samovolje. Ne odločuje, ali se imenuje kraj „mesto“, koliko je število prebivalcev v kraju, ali je kraj sedež političnih ali državnih gosposk v obče.

Pokažem zopet na razmere na Češkem. V češkem kraljestvu nahajamo v volilnem razredu mest 195 krajev, od katerih štejejo :

2 manj nego	1000 prebivalcev	
8 „	2000 „	„
101 od 2000 do 5000	„	„
53 „ 5000 „ 10.000	„	„
25 „ 10.000 „ 20.000	„	„
4 „ 20.000 „ 50.000	„	„
2 več nego	50.000 „	„

Nočem omenjati teh mest, katera štejejo manj nego 2000 prebivalcev in se obračam h krajem, ki so prekoračili število 2000 prebivalcev, in tu je v češkem kraljestvu 305 krajev, ki štejejo med 2000 do 6000 prebivalcev. Ker pa jih voli v mestni skupini le 101, da ste dve tretjini njih, 204 krajev izključeni od volitve v mestni skupini. Med 5000 do 10.000 prebivalcev imamo v češkem kraljestvu 62 mest, od teh pa voli v mestni skupini le 53, takó da je od 9 mest, ki štejejo več nego 5000 prebivalcev, izključeno od volitve v mestni skupini. Takisto volijo od 6 mest, ki štejejo nad 20.000 prebivalcev, v mestni skupini le 4; dve mesti s 34.636 in 41.180 prebivalci spadati še v volilno skupino kmetskih občin. Iz tega je jasno, da se ne ravna z vsemi mesti enakomerno, temveč da se je le nekatere podelilo pravo, voliti v mestni skupini, da je drugim mestom bilo isto pravo zabranjeno z volilnim redom. Zakaj da se je zgodilo to, razvidimo, ako primerjamo število naseljenja mestnih in kmetskih volilnih okrajev. V mestnem volilnem okraju češkega kraljestva živi poprečno 42.000 prebivalcev, v volilnem okraju kmetskih občin pa poprečno 150.000 prebivalcev. Okolo Chrudima je skupen teritorij, ki obseza 93 štirjaških milj in šteje 415.000 duš, na katerem je 18 okrajnih sodišč; tu pa ni niti jednega kraja, ki bi ga bili pri-

štel v mestno skupino, dasi je v teh 18 sodiščnih okrajih 21 mest, ki štejejo nad 2000 duš. Ta teritorij, ki je večji nego Koroška in takó velik, kakor vsa Kranjska, ki je sredi Češke, ne le nima niti jednega volilnega okraja, dà, niti jednega mesta, katero bi se bilo sprejelo v ta mestni volilni okraj. In zakaj? zato ker prebivajo ondi Čehi. Na teritoriju Češke, na katerem so naseljeni Čehoslovani, in ki obseza 690 štirjaških milj, nahajamo, ako ne štejemo glavnega mesta in njegovih predmestij, le 13 mestnih volilnih okrajev, na 310 štirjaških miljah, naseljenih po Nemcih, torej na tretjini Češke, pa se jih nahaja 15. Takih dokazov o neenakosti volilnih okrajev našteva govornik še mnogo in pristavlja: Tu vidimo princip državnozbornskega volilnega reda, samovoljo. Jednaka je po drugih kraljestvih in deželah. Takó n. pr. voli Celovec, ki šteje 19.799 duš, jednega poslanca, Gorica pa, ki šteje 21.828 duš, ima pravo do jednega poslanca še le z 12 drugimi kraji, oziroma mesti. Na Salburškem, kjer je razun mesta Salburg le še 10 krajev, ki štejejo nad 2000 duš, volita se v mestni volilni skupini 2 poslanca, na Goriškem, kjer je 29 krajev z več nego 2000 dušami, pa volijo le jednega poslanca v mestni volilni skupini, in vendar šteje Goriško vsega 219.996, Salburško pa le 173.572 duš. Jako zanimive so razmere tudi v Istri. Tu vidimo, da četudi je v Istri 318.209 duš, torej blizu dvakrat toliko, kakor na Salburškem, dasi volé salburški meščani 2 poslanca, dobivajo mesta istrska le jednega poslanca, kajti tega poslanca voli 25 mest s številom nad 1000 duš; nasproti tem pa voli Celovec s 19.799 dušami tudi 1 poslanca. Ali to še ni dovolj. Celovška trgovinska zbornica voli še posebe 1 poslanca, trgovinska zbornica v Rovinju pa voli z ostalimi mesti skupno 1 poslanca.

In kaj naj rečemo o Češki! Češka je vsekakor naseljena takó močno, kakor Salburško, Koroško ali Gornjeavstrijsko; naseljenje na Češkem je vsaj takó naobraženo, kakor v onih deželah, obrt cvete na Češkem vsaj takó, kakor v teh deželah; misliti bi morali, da bi Češka imela razmerno ravno toliko mestnih volilnih okrajev, kakor imenovane dežele. Ali kdor bi menil to, motil bi se silno. Ako ima Salburško, ki šteje le 173.510 prebivalcev, 2 mestna volilna okraja, Koroško, ki šteje 301.000 duš, 4 in Gornja Avstrija, s 785.000 dušami, 7 mestnih okrajev, morala bi Češka s 5.843.000 dušami, v drž. zbor poslati 66, oziroma 53 poslancev skupine mestnih in trgovinskih volilnih okrajev, ali pošiljajo jih le 39. In ti mestni volilni okraji, za katere je prikrajšana Češka, bi spadali vsi v češke okraje, kjer so naseljeni Slovani. Torej zato, ker mesta na Salburškem, Koroškem in Gornjeavstrijskem volijo jedino nemške liberalce, oziroma Beljak nemške nacionalce, zaradi tega imajo prednost nasproti Češki; oziroma, ker bi bili dolžni vstvariti 14 od Slovanov naseljenih volilnih okrajev, zaradi tega so Češko na to stran zanemarili. In to je tudi princip državnozbornskega volilnega reda.

Potem dokazuje govornik s številkami, da se analogne krivice godé raznim Dunajskim volilnim okrajem. Nadalje razkriva privilegije komornih svetnikov. V Celovcu n. pr. odpošiljajo ti v drž. zbor 1 poslanca, v tem ko smejo ti svetniki v Salburgu voliti še le skupno z drugimi volilci Salburškimi. Torej jeden komorni svetnik Salburški ima še le stoti del prava do volitve jednega poslanca, kakor pa isti svetnik Ce-

lovski. No zakaj to? Dà, kdo naj razsledi temna pota našega državnozbornskega volilnega reda! V tem smislu ilustruje nejednakosti za druge dežele.

Potem pripoveduje, da je le malo nemških poslancev, ki se potezajo za niže množice proti pritisku, proti konfiskacijam listov, proti omejevanju svobode zborovanja in shajanja. Pri nas, pristavlja govornik, ako se sliši kje prosta beseda, méni državni pravdnik in gospodje ministri, da je izgubljena država, ter da je treba takoj posegniti vmes. *Prosta, velika, mogočna država se v obče ne briga za malenkosti*, ki se ravno govoré, ker z govorjenjem se ni še nikdar vničila kaka država. Dovolite mi, da vam povem anekdoto, ki je jako značilna. Na Angleškem je pred pol letom prišel mladenič pred sodišče, ki je rekel, da država se mora prekopnicniti, in je bil zaradi tega zatožen. Sodnik je vprašal: „Ali ste res rekli to?“ — „Dà, g. sodnik, to sem rekel.“ Sodnik vstane in reče: Zatoženec, oproščeni ste, idite sedaj in prevrnite državo. (Veselost med poslanci). Tako se mora postopati v državi, ki je utrjena v sebi, in ki vé jako dobro, da se nič znatnega ne more škodovati državi z govori neprimišljenih mladih ljudi.“

Ne gre več z brambo starega stanja, in morate biti veseli, ako pridejo v zbornico ljudje, bi bodo tu zagovarjali svoje misli in ki vam dajo priliko, ako morete oprovreči jim. To pa bodi vam težavno, ker vse današnje znanstveno nazorje sili bolj in bolj v socijalistiški tir. In to imenujem jaz zaostalost, katera se mnogotero kaže pri nas Nemcih posebno v Avstriji, to nehotenje pripravljati se na stvari, ki pridejo, to imenujem jaz tisto globoko stanje naše notranje kulture, katero stanje nam je treba pred vsem odstraniti, ako smo dobri Nemci in mislimo nacionalno. Pospeti se nam je treba na više stališče. Glejte, danes je stvar taka v Avstriji, da imate na izbor, ali da hočete videti novi čas, ki napoči koncem tega stoletja, s svetlobo spoznanja in s toploto ljubezni, ali pa da hočete videti, da pride v roki z bakljo razrušenja in pa požar uničenja. V vaši oblasti je, da se obrnejo stvari k sili ali pa mirnemu rešenju. Da bi le spoznali veličino momenta ter se ne pokazali male v tem velikem trenutku.

Da združim nekoliko moje misli, navedem besede, katere je priobčil leta 1849 Rodbertus v „Demokratische Blätter“ o vprašanju in zgodovini občega volilnega prava:

„Noben cenzus, nobena razdelitev imetja ni silen in silna dovolj, da bi se na dolgo ustavljali stremljenju tudi za popolno politiško enakostjo. K temu bi bile potrebne globokejšje razlike, ki sezajo v vse življenje, v vzgojo in šege rodbin in rodov, razlike, ki bi zopet uničile samo državljansko pravno enakost, z jedno besedo globokejšje razlike, nego površna in premična razdelitev imetja. Tudi to dokazuje neoporečno uže antika država. Kjer ni bila v starem veku uže naprej ustavno zasnovana politiška enakost, tam tudi nikdar niso mogle timokratske uredbe zaprečiti nje-nega konečnega razvitja. In vendar so bile iste v starem veku prikladnije zato, nego bi bile današnje...“

In takó, gospoda je prišel čas, ko so se začeli šteti, kateri morejo veljati analogno toliko, kolikor sužnji starega veka, in to štetje napreduje vsak dan.

Ti stojé v vrstah formovani zunaj, oni čakajo in ne začnejo boja, fizičnega boja, dokler ne vedó, da so dovolj silni zato..... Znamenito je zahtevanje današnjega dne do avstrijske zbornice poslancev, in ona mora po-

kazati svoje stališče. Od politiške modrosti strank bode zavisna nadaljnja bodočnost. Želel bi, da se zgodi v mojem smislu, v smislu pravice in v smislu dejanskega napredka.

Za Pernerstorferjem je obširno in stvarno utemeljeval dr. Slavik svoj predlog o volilni reformi, za kateri so se zjediniли vsi Mladočehi. Rekel je med drugim:

Lani je prešlo 25 let od obstanka sedanjih državnih osnovnih zakonov, in največa parlamentarna stranka je spodbujala k proslavljenju te 25 letnice; toda 1, 2 banketa sta se priredila v ta spomin, in ostalo je molčanje. Ta ustava ali se ni udomačila, ljudstvo je mlačno nasproti njej, ali pa največa parlamentarna stranka nima velike avtoritete v ljudstvu, ali pa ni ne tega, ne onega. Lani je bilo 30 let, odkar so se vstvarili naši volilni redi, kateri v svojih osnovnih potezah veljajo do današnjega dne, in letos je 20 let, odkar velja sedanji državnozbornski volilni red; no nikjer nismo slišali, da bi bil kdo samo pozivljaj k praznovanju tega spomina. Narodi bi bili vsekakor slavili dan, katerega bi se bila podelila prava, obečana leta 1848 in 1849; tega pa niso storili, ker vedó, da tudi po 25 letih nedostaje mnogim drž. osnovnim zakonom izvršilna klavzula. Tega spomina volilnih redov niso praznovali, ker vedó, da ti volilni redi se niso podelili z namenom, da dobé v parlamentu veljavo prava mnenja ljudstva, ampak v namen nasprotnega. Dà, gospoda, ali je princip, na katerem sloné ti volilni redi, takó slab, da se nikdor ne drzne, slaviti isto načelo? To načelo je najslabše izmed vseh, kajti v naših volilnih redih ne nahajamo drugega načela, kakor to, da si vsakodobna vlada napravi v parlamentu tako večino, kakoršno ravno potrebuje. Ako pa je možno, da se prava mnenja ljudstva ne izražajo v parlamentu, dà, *niti prava mnenja volilcev*, potem ni parlament nič drugega, kakor jedino odmev vladnega glasu. Ako so srednovečne institucije liberalne institucije, potem imenujte ustavo in volilni red svobodomiselen, ako ne, pa ne. Kajti najvažnejši zakon med našimi drž. osnovnimi zakoni je vendar volilni red. Ako je volilni red neliberalen, potem se tudi ne more reči, tudi če obsezajo najliberalnija načela, da se izvrše liberalno; kajti ostali zakoni se podpirajo z volilnimi zakoni, in ako je podpora gnijala, ščitijo se zakoni jedino s policijsko silo. V fevdalni dobi so delili ljudi v plemiče, svobodne, polusvobodne, nesvobodne. Te srednjevečne fevdalne institucije so se pod patroncijo liberalne nemške stranke zopet z nova uvedle; nahajamo jih v naših volilnih redih. Tudi v tej zbornici nahajamo zastopnike plemstva, to so veliki zemljiščni posestniki, zastopniki mest in, če hočete, plemiško-svobodni, trgovinskih zbornic, potem polusvobodni, to je kmetskih občin, in tudi tukaj ne nahajate velikih množic ljudstva, katere so brez dedščine, ali, da govorimo z izražanjem fevdalne dóbe, kot nesvobodne. Zato, da je to resnično, navedem naslednje.

Kraljestvo češko pošilja 92 poslancev. od katerih voli 452 posetnikov posestev deželnih desk 23 poslancev, 186 trgovinsko zborniških svetnikov 7 poslancev, 9284 mestnih volilcev 32 poslancev in 263.460 volilcev kmetskih občin le 30 poslancev, in vrhu tega je še nad 1.200.000 polnoletnih državljanov na Českem, kateri so polnopravni, ali nimajo nikakega prava, poslati tudi le jednega poslanca v to zbornico. Kaka razlika je po takem med prejšnjo stanovsko ustavo in zastopstvom

in sedanjim? Nikaka, kajti tudi sedaj imamo le stanovsko ustavo. In ako vprašamo po načelih, katera se izražajo tukaj, vidimo, da je jedino in zgolj samovolja. Samovolja je rdeča nit, ki se vleče po našem volilnem redu na vse strani. Ako poštujemo davke, vidimo, da plačuje Češka 27½ milijonov neposrednih davkov. Od teh plačuje veleposestvo 4,500.000 gld., meščani 10,500.000 gld., kmetske občine 12,500.000. Ker pošiljajo zemljišni veleposestniki 23 poslancev v zbornico drž. poslancev, meščani 32 in kmetske občine 30 poslancev, pripada jeden poslanec veleposestva na 182.000 gld. davka, 1 poslanec mest na 322.000 gld. davka in 1 poslanec kmetskih občin na 410.000 gld. Ali velja goldinar davka mest in kmetskih občin le polovino ali še manj, nego veleposestva?

Potem razmotruje utemeljitelj svojega predloga število volilcev in razmerje k številu voljencev. Pri poslednjih volitvah bilo je takó-le: 45 fideikomisnih posestnikov voli 5 poslancev, torej 1 posl. na 9 volilcev; 407 nefideikomisnih veleposestnikov voli 18 poslancev, torej 1 posl. na 23 volilcev; 186 komornih svetnikov voli 7 poslancev, torej 1 posl. na 27 volilcev; 92.841 mestnih volilcev voli 32 posl., po takem 1 posl. na 2900 volilcev; 263.460 kmetskih obč. volilcev voli 30 posl., torej 1 poslanec na 8700 volilcev; naposled je več nego 1,200.000 polnoletnih državljanov moškega spola v češkem kraljestvu, ki v obče ne volijo nobenega poslanca.

Zakaj so te razlike? O fideikomisnih posestnikih moremo trditi, da imajo zaradi tega več politiško pravo, nego ostati zemljišni veleposestniki, ker so le užitniki, ne pa lastniki, in ker ima uže do 80 odstotkov v drž. zboru sedež in glas. Zakaj pa da ima 23 zemljišnih veleposestnikov volilno pravo, kakor 2920 mestnih ali 8700 kmetskih volilcev, kdo bo mogel kedaj to razslediti? Ako si n. pr. Leop. Pollak kupi posestvo Stěbnovice, ima toliko politiških prav, kakor 100 meščanov ali 400 kmetskih prebivalcev, on ima n. pr. toliko politiških prav, kakor vsi meščani bližnjega mesta Selčan. Ako bi si bil pa za isto ceno kupil hišo v Pragi ali posestvo dež. deske, imel bi le toliko prav, kakor drug meščan Selčanski. S čim si je torej Leop. Pollak pridobil več pol. prav, nego drugi mestni in kmetski volilci? S tem, da si je kupil posestvo dež. deske. Torej vidimo tukaj, da s pridobitvijo posestva se pridobi tudi previligovalno politiško pravo, da je isto pravo združeno s posestvom, da se prenese s posestvom, da je privilegovano pol. pravo sestavina posestva, katero pravo se kupi s posestvom.

Stvar pojašnjuje govornik tudi s pogledom na deželni volilni red češki, potem, prehajajoč k trgovinskim zbornicam, trdi, da o njih se ne more reči mnogo. Tu se načelo, da sme vsak državljan voliti samo jedenkrat, totalno prekopicuje, in sicer jedino zaradi tega, da dobiva liberalna nemška stranka nekaj mandatov. S tem so postale trgovinske zbornice predmet bojov polit. strank, in to iz robate sebičnosti. Take sebičnosti bi se bila dolžna čuvati polit. stranka, a nemška liberalna stranka kaže ravno s tem, da se njen obstanek, njena velikost snuje in vzdržuje jedino s samovoljo, in da torej nima podstave v ljudstvu. Ali ona misli, da je to skrivnost; zakaj bi torej opuščala ta privilegij? No, naša dolžnost je, kazati na to, in dokazati njeno slabost, in to zaradi tega, da dokažemo zajedno, s kako nejednako mero se meri v našem volilnem redu posamičnim narodnostim. Ako poštujemo razmere posamičnih

strank te zbornice, vidimo: klub Združene nemške levice šteje sedaj 112 členov in naša stranka le 39 členov. In vprašajmo, koliko volilcev štejejo okraji, ki so volili onih 112 poslancev levice, in oni okraji, ki so poslali nas v to zbornico? Ali je tudi razmerje skupnih volilcev teh okrajev: drugih k drugim, kakor 112:39? Kdor bi verjel to, ne poznal bi Cislitavije. Okraji, ki so volili onih 112 členov nemške liberalne levice, štejejo okolo 270.000 volilcev, in oni okraji, ki so poslali nas semkaj, pa okolo 230.000. Torej predstavljamo mi 39 tukaj 8 devetin volilcev, osem devetin državljanov, kakor onih 112 poslancev levice ali prav za prav, ako ima onih 270.000 državljanov pravo, semkaj poslati 112 poslancev, imelo bi tudi 230.000 volilcev, ki pošilja doslej semkaj samo 39 poslancev, takisto voliti 99 poslancev. No, naš volilni red določuje nekaj drugega, in to zaradi tega, da je nemška levica zastopana tukaj trikrat takó močna, kakor jej pristaje. Ali je to pravično?

Analogne nejednakosti dokazuje govornik v razmerju med mestnimi in kmetskimi volilci raznih mest in dežel. S številkami je tudi razkril, da na Češkem se je 12 okrajev s 173.882 prebivalci češke narodnosti prištelo k nemškim volilnim okrajem, da se je 12 čeških okrajev konfiskovalo za nemške okraje, da so prišli češki prebivalci teh okrajev ob svoje zastopstvo. Tudi tukaj, pravi on, nima vlada časa, da bi predložila volilno predlogo na to stran na podstavi punktacij.

Nadalje razklada, da, ko bi obveljala volilna reforma grofa Taaffeja, bi se v Galiciji, Bukovini, Dalmaciji volilci poprečno pomnožili od 40 do 50 odstotkov, na Češkem pa za 300 odstotkov.

Kar se dostaje nesvobodnih državljanov, vpraša govornik, zakaj se izključuje 5 milijonov polnoletnih državljanov od volilnega prava? Zakaj? Država zahteva od državljanov mnogo, sosebo krivni in denarni davek. Krivni davek pa je važnejši. Gledé denarnega davka je stvar pa taka. Ako plačuješ davek od tega, česar ne potrebuješ za življenje, imaš velika politiška prava; ako pa daješ državi od tega, kar potrebuješ neizogibno za življenje, imaš manjša politiška prava; ako pa žrtvuješ zdravje in življenje za državo, nimaš nikakega volilnega prava. Tu je proporcija; čim manj daješ državi, toliko več pravo ti daje država, in čim več jej žrtvuješ, toliko manj dobivaš od nje, in ako se ves žrtvuješ državi, ne dobiš nikakega prava. Ta maksima je pristno avstrijska; kajti rabijo jo tudi drugače; da pa je krivična, ni nikakega dvomljenja.

Ako pa uže jemljejo v podstavo merjenja prav denarni davek, zakaj bi jemali le neposredne in ne tudi posrednih davkov v podstavo? Neposredni davek znaša za 1893 leto 107.000.000 gld., posredni pa 286.000.000. Govornik dokazuje, kakó prav za prav se ves davek naklada delavskeji sili, na široke množice. To je drastično dokazoval pozneje tudi posl. dr. Kronawetter. Govornik pa pravi: Tu se daje bogatinu, celó če ne plačuje davkov, volilno pravo; ubožcu, celó če plačuje davek, pa nobeno pravo. S tem, da so pri našem volilnem redu postavili nasprotje med bogatimi in ubogimi, so napravili iz tega vprašanje, ki bi imelo biti zgolj politiško, socialno in gospodarsko vprašanje, in so je spravili tje kamor ne spada. S tem so je postavili za državni red na najopasniše mesto. Ni treba biti socialistom, da obsodiš tak princip; vsak nesebični človek, vsak pravi kristijan mora zavračati ta princip. Liberalna stranka

je spravila ta princip v naš volilni red. Zajedno je sklenila drž. zakon o enakosti državljanov in zajedno naš državnozborni volilni red, ki je zasmeh jednakega prava. Naš državnozborni volilni red najbolje ilustruje mišljenje in stremljenje te stranke.

S pogledom na navedeno pravim: Državnozborni volilni red ne more se dalje vzdrževati, in vprašati je treba, s čim naj se nadomesti. Ker je volilno pravo politiško, vsem polnoletnim državljanom pristajajoče, mora biti isto obče: ker imajo dalje vsi državljani pred zakonom biti jednaki, je jasno, da, ako se ima enakost izvršiti po zakonu v zakonu, more se državnozborni

volilni red zasnovati jedino na osnovi jednakega občega volilnega prava. Zaradi tega smo predložili svoj predlog, kateri priporočamo, da se sprejme. Veseli nas, da je vlada v svoji volilni reformi pripoznala volilno pravo kot obče; obžalujemo pa, da je pri tem pozabila državni osnovni zakon o enakosti državljanov. Naše volilno pravo v Cislitaviji se opira na moč, ne pa na pravičnost; vstvarite jedenkrat zakon, ki se opira na pravičnost in enakost. S tem sklenem.

Ker so se vrstili nadalje še na mnogo strani važni govori o volilnem pravu, priobčimo še več tega, kar je bistveno in znamenito.

Iz Krčevinskih potočnic.

ELEGIJA.

Gorjé, ubogi kmet, gorjé t
Gregorčič.

Jasno je bilo nebó in čisto ko virček pod skaloj,

Mégljice tanke nikjer ne bi ugledal na njem.

Glasno se sliši povsod veselo rožljanje klopotcev.

Trta je polna sadú, smeje kraj grozda se grozd;

Blágoslov jo je objel, obeta obilo trgatev,

Kmet se nje že veseli; nje veseli se gospod.

Kakor premaga večkrat med živniki zloba dobrote;

— Človek od dobrega, ah, zlemu naklonjen je bolj. —

Tako sedaj so črne megle pokrile vedrino.

— Tmina svitlobi še ni bila prijateljica. —

Listje šušnjá, šumeče, šumi po drevju v jeseni,

V zraku vihar je gospod, hlapcu na zemlji je strah.

V méglah dudnja in hohlja, ropoče, prašči in škrebeče,

Bliža se groza, trepet, toča pelisne na tla.

Kupoma ploska z nebá ta gadna peklenska nesnaga,

Tolče, pobija strašno; leđ se po zemlji blešči.

Vse je pobito okrog, in tu pa tam padati vidiš

Jagode vinske na tla, ljudstvu solzé na obraz.

„Morda bil danes je spet črni dijak tukaj v bližji?

Morda ga trafil je glad, mleka si prosil je kje?

Nikdo pa ni mu ga dal, zbok tega naredil je toče,

Spravil okoličo vso grozni nesreči je v pest.“

„V jutro, ko sejat sem šel, na cesti sem srečal človeka,

Bil mi je čisto neznan, črni imel je klobuk,

Dolgo je suknjo imel, pod pazuhaj nesel je knjigo,

Šel je počasno na hrib, gori na Strmu postal,

Knjigo debelo odprl, v njej dolgo in dolgo je čital.“

„To je bil črni dijak, da bi popihal ga vrag!“

Take besede sem čul govoriti modra dva možá,

Nisem znal, bi se smejal ali pretakal solzé.

Tožen sem dalje odšel, misleč na grozensko nesrečo,

In na ubogi moj rod, ki neprestano trpi.

Božidar Flegerič.

Privet (pozdrav) Francozom ruskega kmetiča.

Брадчики французы Бутте¹

Вѣчно намъ Дружїя².

Мы простили³ Вамъ Невзгоды

Наполеонова Походы⁴.

Будимъ⁵ Вѣчно Жить и Вѣселиться,

Брататся, Дружится,

Вѣчнымиъ мирамъ наслаждаться.

Пусть знаютъ наши не Дружїя

Что Велика Россїя, Могуча и Сильна,

Франція богатая Страна⁶,

Непогибнетъ никогда!

Братя и Дружїя проститѣ

Великаго Человѣка Фердинанда

Лесенца старика. Простогодишь Россїянинъ.

¹ будьте — bodite, ² друзья — prijatelji, ³ odpustili, ⁴ radi rime-похода — vojske (Feldzug), ⁵ будемъ — bodemo,

⁶ dežela.

Ta pesem došla je na Francosko iz Rusije po naslednjem adresu: „Въ Комитетъ Встречи Русскихъ Моряковъ Въ Тулонѣ, Распорядителю“. Kakor vidite, pravopis „prostoljudina Rossijanina“ hroma, precej hroma (v 14 strokah z adresó je celih 38 pogreškov, ruski pravopis je težaven); to pa nič ne dé, važna je le misel, katera se skriva pod bukvo (črko), katera je sama po sebi mrtva.

Misel pa je živa i zdrava i jasno svedoči, da narodna modrost ne odstaja od inteligentnega navdušenja, t. j. v sočutju k Francozom se je ruski narod zjedinił v jedno celoto, v jedno veličino: „Rusija je velika, mogočna silna.“ I menda bi res našim nedrugom ne škodilo, ako bi si to vrlo zapomnili, zarezali bi si — no če tudi na nos!

Božidar Trorcov.

P I R.

Na veselem življenja piru
Kjer smo gostje veseli mi,
Nisem dal si pokoja miru:
„Naj se duša razveseli!“

Čim naj jim slede veseli
Na tem piru življenja!
Naj vrste se dni srečno — beli,
Zlati dni hrepenenija!

Pir življenja igra veselo
Tu mi gostje gostimo se.
Kdo bi mislil na smrt, na belo,
Ko take veselimo se?

Na veselem življenja piru,
Kjer smo gostje veseli mi,
Nisem dal si pokoja, miru:
„Naj se duša razveseli!“

Mračne misli, bežite sitne,
Ne kalite veselja nam!
Misli kličemo slavnodobitve,
Slava mislim veselim vam!

Iz poezij M. J. Lermontova.

Завѣщаніе.

Наединѣ съ тобою, братъ,
Хотѣлъ бы я побыть:
На свѣтѣ мало, говорить,
Мнѣ остается жить!
Поѣдешь скоро ты домой:
Смотри-жь... Да что! моей судьбой,
Сказать по правдѣ, очень
Нукто не озабоченъ.

А если спросить кто-нибудь...
Ну, кто-бы ни спросилъ, —
Скажи имъ, что на — вылетѣ въ грудь
Я нулей раненъ былъ;
Что умеръ честно за царя,
Что плохи наши лекаря,
И что родному краю
Поклонъ я посылаю.

Отца и мать мою едва-ль
Застанешь ты въ живыхъ...
Признаться, право, было-бъ жалъ
Мнѣ опечалить ихъ;
Но если кто изъ нихъ и живъ,
Скажи, что я писать лѣнивъ,
Что полкъ въ походъ послали,
И чтобъ меня не ждали.

Сосѣдка есть у нихъ одна...
Какъ вспомнишь, какъ давно
Разстались... Обо мнѣ она
Не спросить... Все равно,
Ты разкажи всю правду ей,
Пустого сердца не жалѣй
Пуškai она поплачетъ...
Ей ничего не значить!

Izvirnik.

Опорока.

Na samem, brat, bi jaz s teboj
Rad pogovoril se:
Na svetu malo, pravijo,
Bom tukaj živel še.
Domov se pelješ kmalu ti,
Le pazi... Kaj! saj mi skrbi
Za mojo tu osodo
Imeli malo bodo.

Pa če povpraša te kdó...
Naj vpraša ta al' ta,
Povej jim, da zadet s krogljó
Sem ranjen bil v prsa;
Da sem za carja častno pal,
Da ni zdravnik pomoči dal;
Naj rodni kraj od mene
Pozdrave prime iskrene.

Očeta, mater komaj ti
Tu najdeš še živa,
Pa res, to mene žalosti,
Če glas ju vznjuga ta,
Pa če iz nju še kdo živi,
Povej, pisati ne mudi
Se mi, da polk na vojski je,
Da naj bi ne čakali me.

Znajo tam sosedo si...
O, pomni, davno sva
Razšla se... In kaj ona bi
Vprašala... Dragica!
Resnico vso povej jej ti,
Saj nje, puste, to ne boli.
Naj le se malo zjoka,
Saj lahko se nastoka.

C.

Опорѣка.

На сажем, брат, бы изъ с тобой
Рад поговорилъ съ:
На свѣту мало, правимъ
Бжм тукай живѣлъ ше.
Домов съ пелъеш кмалу ты,
Ле pazi... Кай! сай ми скрби
За мож ту осадж
Имѣли мало бждж.

Па че повпраша та кедо...
Най впраша та алъ та,
Повѣй имъ, да задѣтъ с крѣглѣ
Сем раннен былъ в прса;
Да сем за царя частно пал,
Да нѣ здравникъ помочи дал;
Най родимый край од мене
Поздраве prime искрене.

Очета, матер комай ты
Ту пайдеш ше жива,
Па рѣс, то мене жалости,
Че глас ю варуга та,
Па че из ню ше kdo живи,
Повѣй, писати не муди
Сж ми, да полк на войскѣ је,
Да най бы не чакали ма.

Имаж там сжсѣдж си...
О, помни, давно сва
Разшла съ... Ии кай она бы
Впрашала... Драгича!
Рѣсничж вжж повѣй нѣ ты
Сай нжж, пuste, то не боли
Най ле съ мало зжока,
Сай лажко съ настокж,

Ламурскій

Благодарность мало знаемъ мы Славяне:
Ждали помощи мы цѣлые вѣка.
Мало отъ себя: и въ такомъ само обманѣ
Мы проигрывали часто иль всегда.

И стѣпой судѣй мы вѣра были стѣны:
Горькій опытъ насъ еще не проучилъ,
И надежды наши все еще нелѣпы,
И само обманъ теперь еще намъ миль.

Вѣримъ все еще коварству мы чужому,
Вѣра въ брата не окрѣпла, все слаба.
Правда, Богъ одинъ лишь вѣдаетъ, къ какому
Жребію идемъ, что носить намъ судьба?

Все жъ одно теперь мы знать ужъ можемъ:
За всѣ жертвы и за братскую любовь
Мы менѣе усега самимъ себѣ поможемъ,
Если мы неблагодарны будемъ вновь.

Фр. Целестинъ.

N a n j e n o m g r o b u .

Svega, svega po svijetu blaga,
Žuta zlata i kamenja draga
Gospodarem stvorite me ;

Sviju, sviju zemlje sve vladara,
Silenijeh, svemogućih cara
Prvima carem viknite me ;

U visinam nebeskoga sjaja,
U divotam, u blaženstvu raja
Prema Njemu smjestite me :

Zaman, zaman bilo sve bi.
Nigdje, nigdje mira sebi
Našo ne bi ;

Nit u raju za me slada,
Sve blaženstvo more jadâ
Za me sada ;

Što imaдох, kâm studeni
Sve jer krije, grob ledeni
Milku meni. —

Vaj da mine, ljuta bol,
Da s' izbavim toga hada,
Umrijeti za me bi sada
Sladko bilo, sladljano tol —

Tihi gdje je boravak njoj.
Tihi tamo boravak meni.
Ah, do moga ležaj njeni
Te do njena ležaj moj —

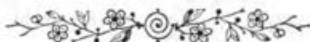
Iznad mlada groba dva,
U srijedi jedan kamen.
Ljubavni sveti nama plamen
Neka znade zemlja sva — —

Ali sam roda hrvatskoga,
Roda nesretnoga ;
Pod nebesi gdje nesreća
Od hrvatske veća ?

Ali sam roda hrvatskoga,
Roda patničkoga ;
Pod nebesi tko li pati
Divno kô Hrvati ?

Ali sam roda hrvatskoga,
Roda robovskoga —
Žiti hoću tome rodu
Zlatu za slobodu.

Dr. A. pl. Budisvoj.

Чѣмъ люди живы ? — Zakaj so ljudje živi ?

Разсказъ Дѣла Толстого. — Preložil M. P. — (Dalje.)

VII.

И говоритъ Семень Михайлѣ :

— Взять-то взяли работу, да какъ бы намъ бѣды не нажить. Товаръ дорогой, а баринъ сердиты. Какъ бы не ошибиться. Ну-ка ты, у тебя и глаза поострѣе, да и въ рукахъ то больше моего снаровки стало, на ка-мѣрку. Крой товаръ, а я головки дошивать буду.

Не послушался Михайла, взялъ товар барскій, разостлалъ на столѣ, сложилъ вдвое, взялъ ножъ и началъ кроить.

Подошла Матрена, глядитъ, какъ Михайла кроить, и дивится, что такое Михайла дѣлаетъ. Привыкла ужъ и Матрена къ сапожному дѣлу, глядитъ и видитъ, что Михайла не по-сапожному товаръ кроить, а на круглые вырѣзаетъ.

Хотѣла сказать Матрена, да думаетъ себѣ : „должно, не поняла я, какъ сапоги барину шить ; должно, Михайла лучше знаетъ ; не стану мѣшаться“.

Скроилъ Михайла пану, взялъ концы и сталъ шивать не по-сапожному, въ два конца, а однимъ концомъ, какъ босовики шьютъ.

Подивилась и на это Матрена, да тоже мѣшаться не стала. А Михайла все шьетъ. Стали полудновать ; поднялся Семень, смотреть : у Михайлы изъ барскаго товара босовики сшиты.

Ахнулъ Семень. „Какъ это, думаетъ, Михайла годъ цѣлый жилъ, не ошибался ни въ чемъ, а теперь бѣду такую надѣлалъ. Баринъ сапоги вытяжные на ранту заказывалъ, а онъ босовики сшилъ безъ подошвы, товаръ испортилъ. Какъ я теперь раздѣлаюсь съ бариномъ ? То-вару такого не найдешь“.

VII.

Ии рече Sēmen Mihajlu :

— Vzeli smo delo, a da bi s tem le nesreče ne doživeli. Blagó je drago, a gospod je hud. Kakó bi se ne zmotil. Nu, ti imaš bistrejše oči, a tudi v rókah si spretnejši od mene, ná mero. Reži blagó, a jaz bom prišival gumbe.

Ni slušal Mihajla, vzel je gosposko blagó, razgrnil je na mizi, zložil na dvoje, vzel nož in začel krojiti ali rezati.

Pristopila je Matrena, gleda, kakó reže Mihajla ter se čudi, da dela takó. Privadila se je tudi ona čevljarskega dela ; gleda in vidi, da Mihajla ne reže blago čevljarski, temveč na okrogle kose izrezuje.

Hotela je Matrena reči a misli si : možno, da nisem umela, kakó je treba sešiti gospodu čevlje ; možno da Mihajlko zná bolje ; ne bom se mešala.“

Razrezal je Mihajlko par, vzel konec in začel vkup šivati, a ne čevljarski v dva konca, temveč jednim koncem, kakor šivajo opanke.

Začudila se je tudi temu Matrena, a vendar se ni začela mešati. A Mihajlko le šiva. Pričeli so kósiti ; dvignil se je Semen in vidi : Mihajlko je iz gosposkega blaga sešil opanke.

Vzdihnil je Semen. „Kakó to, misli, celo leto ni Mihajlko zmotil se v ničemer, a sedaj je tako nesrečo napravil. Gospod je prepovedal čevlje ob krajih širóke, a on je sešil opanke brez péte in blagó pokvaril. Kakó se opravičim gospodu ? Takega blaga ne najdeš.“

И говоритъ онъ Михайлѣ:

— Ты что же это, говорить, милая голова, надѣлалъ? Зарѣзалъ ты меня. Вѣдь баринъ сапоги заказывалъ, а ты что сшилъ?

Только началъ онъ выговаривать Михайлѣ, грохъ въ коцко у двери—стучится кто-то. Глянули въ окно: верхомъ кто-то приѣхалъ, лошадь привязываетъ. Отперли: входитъ тотъ самый малый отъ барина.

— Здорово!

— Здорово, чего надо?

— Да вотъ барыня прислала объ сапогахъ.

— Что объ сапогахъ?

— Да что объ сапогахъ? Сапогъ не нужно барину. Приказалъ долго жить баринъ.

Что ты?

— Отъ васъ до дома не доѣхалъ, въ возкѣ и померъ. Подѣхала повозка къ дому, вышпи высаживать, а онъ, какъ куль, завалился ужъ и закоченѣлъ, мертвый лежить, насилу изъ возка выпростали. Барыня и прислала, говорить: „Скажи ты сапожнику, что былъ, молъ, у васъ баринъ, сапоги заказывалъ и товаръ оставилъ, такъ скажи: сапогъ не нужно, а чтобы босовики на жетерваго поскорѣе изъ товара сшилъ. Да дожидись, пока сошьютъ, и съ собой босовики привези“. Вотъ и приѣхалъ.

Взялъ Михайла со стола обрѣзки товара, свернулъ трубкой, взялъ и босовики готовые, щелкнулъ другъ объ друга, обтеръ фартукомъ и подалъ малому. Взялъ малый босовики.

— Прошайте, хозяева! часъ добрый!

VIII.

Прошелъ и еще годъ, и два, и живетъ Михайла уже шестой годъ у Семена. Живетъ попрежнему. Никуда не ходитъ, лишняго не говоритъ и во все время только два раза улыбнулся: одинъ разъ, когда баба ему ужинать собрала, другой разъ на барина. Не нарадуется Семень на своего работника. И не спрашиваетъ его больше, откуда онъ; только одного боится, чтобы не ушелъ отъ него Михайла.

Сидятъ разъ дома. Хозяйка въ печь чугуны ставитъ, а ребята по лавкамъ бѣгаютъ, въ окна глядятъ. Семень точаетъ у одного окна, и Михайла у другого каблукъ набиваетъ.

Подбѣжалъ мальчикъ по лавкѣ къ Михайлѣ, оперся ему на плечо и глядитъ въ окно.

— Дядя Михайла, глянь-ка: купчиха съ дѣвочками никакъ къ намъ идетъ. А дѣвочка одна хромая.

Только сказалъ это мальчикъ, Михайла бросилъ работу, перевернулся къ окну, глядитъ на улицу.

И удивился Семень. То никогда не глядитъ на улицу Михайла, а теперь припалъ къ окну, глядитъ на что-то. Поглядѣлъ и Семень въ окно: видитъ, вправду идетъ женщина къ его двору, одѣта чисто, ведетъ за ручки двухъ дѣвочекъ въ шубкахъ, въ платочкахъ ковровыхъ.

И рече Mihajlu:

— Kaj si to, pravi, dragi moj, napravil? Ugonobil si me. Gospod je ukazal čevlje, a kaj si ti sešil?

Jedva je začel karati Mihajla, zaškripala je kljuka v durih — nekdo trka. Pogledali so v okno: nekdo je prijahal in konja privezuje. Odprli so: vstopil je baš oni gospodov sluga.

— Zdravi!

— Zdravi! česa je treba?

— Gospa je poslala po čevlje.

— Kaj po čevlje?

— Kaj je s čevlji? Čevljev ni treba gospodu. Umrl je.

— Kaj praviš?

— Od vas do doma ni došel, na vozu je umrl. Prišel je voz do doma, šli so vén, da bi mu pomagali izstopiti, a on, kakor hlod, iztegnen in trd, leži mrtev; s težka smo ga spravili z voza. Poslala me je gospa rekši: „Povej čevljarju, da je bil pri njem gospod, ki je ukazal čevlje in pustil blagó; torej povej: čevljev ni treba, a da bi takoj sešil iz blaga opanke za mrliča. Počakaj, dokler jih ne sešijejo in prinesi jih seboj“. Evo me.

Vzel je Mihajlko z mize obrezke blaga, zvil jih, vzal tudi dovršene opanke, vdaril drug ob drugi, obrišal jih s predpasnikom in podal slugi. Vzel je sluga opanke.

— Z Bogom! Srečno!

VIII.

Minolo je še jedno leto, dve, in Mihajlo živi uže šesto leto pri Semenu. Živi, kakor prej. Nikamor ne ide, nepotrebneга ne govori nič in ves čas se je le dvakrat nasmehnil: prvokrat, ko mu je dala žena večerjo, drugokrat gospodu. Ne narađuje se Semen svojega delavca. In ne poprašuje ga več, odkod je; le nečesa se boji, da bi Mihajlo ne šel od njega.

Sedé nekoč domá. Gospodinja stavi v peč litine, a otroci tekajo po klopih in gledajo v okno. Semen šiva pri jednom oknu, a Mihajla pri drugem nabiva péto.

Pritekel je deček po klopi k Mihajlu, oprl se mu na rame in gledal v okno.

— Strije Mihajlo, poglej: zdi se mi, da gre kupčevalka z deklicama k nam. A jedna deklica je hroma.

Jedva je deček to rekel, odložil je Mihajlo delo, obrnil se k oknu in gledal na ulico.

In Semen se je začudil. Nikdar ni gledal Mihajlo na ulico, a sedaj je skočil k oknu in gleda nekaj. Pogledal je i Semen skozi okno: vidi, v resnici ide k njegovemu dvoru praznično oblečena žena in vede za ročici dvé deklici v kožuhih in platneni obleki. Deklici

Дѣвочки одна въ одну, разузнать нельзя. Только у одной лѣвая ножка попорчена — идетъ припадаетъ.

Вошла женщина на крыльцо въ сѣни, отпнула дверь, потянула за скобку — отворила. Пропустила впередъ двухъ дѣвочекъ и вошла въ избу.

— Здорово, хозяева!

— Просимъ милости. Что надо!

Сѣла женщина къ столу. Прижались къ ней дѣвочки въ колѣни: людей чуждыя.

— Да вотъ, дѣвочкамъ на весну кожаные башмачки сшить.

— Чво же, можно. Не шивали мы маленькихъ такихъ, да все же можно. Можно рантовые, можно выворотные на холстѣ. Вотъ Михайла у меня мастеръ.

Оглянулся Семень на Михайлу и видитъ: Михайла работу бросилъ, сидитъ, глазъ не сводитъ съ дѣвочекъ.

И подивился Семень на Михайлу. Правда, хороши дѣвочки: черноглазенькія, пухленькія, румянькія, и шубки, и платочки на нихъ хороше, а все не пойметъ Семень, что онъ такъ приглядывается на нихъ, точно знакомыя онѣ ему.

Подивился Семень, и сталъ съ женщиной толковать — рядиться. Подрядился, сложилъ мѣрку. Подняла себѣ женщина на колѣни хроменькую и говоритъ:

— Вотъ съ этой двѣ мѣрки сними, на кривенькую ножку одинъ башмачекъ шей, а на пряменькую — три. У нихъ ножку одинакія — одна въ одну. Двойни онѣ.

Снялъ Семень мѣрку и говоритъ на хроменькую:

— Съ чего же это съ ней стало? Дѣвочка такая хорошая. Сроду что ли?

Нѣтъ, мать задавила.

Вступилась Матрена, хочется ей узнать, чья такая женщина и чьи дѣти и говоритъ:

— А ты развѣ имъ не мать будешь?

— Я не мать имъ и не родня, хозяйшка; чужія вовсе — приемыши.

— Не свои дѣти, а какъ жалѣешь.

— Какъ мнѣ ихъ не жалѣть, я ихъ обѣихъ своею грудью выкормила. Свое было дѣтище, да Богъ прибралъ; его такъ не жалѣла, какъ ихъ жалѣю.

— Да чьи же онѣ?

(Продолженіе будетъ).

ste obe jednaki, razločiti ni jih možno. Le pri prvi je leva nožica pohabljen in krevsa.

Stopila je žena na predstopnice v lopo, otipala duri, potegnila za zapah — odprla. Pustila je deklici naprej in šla v kočo.

— Dober dan, gospodarji!

— Prosimo, kaj bi radi?

Sedla je žena k mizi. Stisnili ste se jej deklici v koleni: ljudi se bojiti.

— Nu, deklicama sešite za spomlad čevljičke iz kože.

— Kar bode možno. Nismo šivali tako majhnih, a vse je možno.

Ozrl se je Semen na Mihajla in vidi: Mihajlo je delo odložil, sedi, očij ne premakne z deklic.

In začudil se je Semen Mihajlu. Resnično, lepi deklici ste: črnooki, okroglolični, rdeči, in lepa sta kožuhiča in platneni obleki, a Semen le ne umeje, čemu jih opazuje takó, kakor bi mu bili znani.

Začudil se je Semen in začel se pogovarjati z ženo — pobotavati se. Pobotal se je, zložil mero. Dvignila je žena hromo deklico na kolena in rekla:

— S té vzemi dvé meri, po krivej nožici sešij jeden čevljiček, a po ravnej — tri. Obé imati jednaki nogi. Dvojčki ste.

Vzel je Semen mero in vpraša o hromej deklici:

— Kako se jej je to pripetilo? Deklica je takó lepa. Od rojstva li?

— Ne, mati jo je pohabila.

Vstopila je Marena in hotela zvedeti, čegava je ta žena in čegava sta otroka ter reče:

— Nisi-li jima morda ti mati?

— Nisem jima ne mati, ne sorodnica; tuji ste povsem — pohčeri.

— Nista tvoja otroka, a kako se ti smilita.

— Kako bi se mi ne smilili, obé sem s svojimi prsi izredila. Imela sem dete, a Bog mi je je vzal; ono se mi ni takó smililo, kakor se mi smilite ti dve.

— A čegavi ste?

(Dalje pride).

Značaj narodnoga junaka u južnih Slovjena.

Studija po narodnim pjesmama.

Kad govorimo o poglavitim motivima, koji sile junaka naše narod. pjesme, da zapodjene kavgu, da se sveti nemilom tlačitelju, ne možemo nikako mimoći, da barem ne spomenemo predmet, o kojem pjeva gotovo većina narod. pjesama na dugo i široko, a to je: ženidba junaka, ili bolje: otmica djevojačka. I ta važna

sgoda u životu čovječjem, taj stožer, na koji je prislonjen sav narodni život, ne može minuti u životu našega junaka sretno i mirno, već, prema karakteru i dostojanstvu junakovu, uz tutanj pušaka, zveket sabalja i bljesak sjajnih džeferdana. Crna krvca odurnoga narodnog tlačitelja treba da posveti junakovo rođenje, nje-

govu ženidbu kao što i junačku smrt; bolni vapaj, grozničavi jauk nejake turske djece i zakukuljenih bula — služi njemu mjesto bubnja, frula i talambasa; a žarki plamen turskog dvora — mjesto svijetla i silnih bakalja! To mu je život, to sudbina — da ga od rođenja do groba uvijek prati: jauk, vatra, krv. Zaista: „Junaku baš je kob, da njemu pute mrtvaci utiru!“ (Marković: Karlo Drački V. 3). — Nu i to je posve prirodno.

Kad junak traži djevojku prema sebi, s kojom bi htio i mogao proživjeti svoj težki ali slavni vijek, nije čudo, ako bira i izbira, jer je teško naći ono, što on traži: krjepost i ljepotu, a u jednom istom stvoru. Kad ju je napokon našao i nje se zaželio, eto jada, jer je već ili izprošena (jer je takih djevojaka malo, pa se svaki za nje otimlje) ili je roditelji ne dadu dobrovoljno; a njemu, koji ne odustaje od zamišljenoga cilja ma si i glavu usijao, ne preostaje tada drugo, već da je na silu otme. Jer je djevojka (u narodnoj pjesmi) obično Turkinja — eto boja i pokolja, ili u najboljem slučaju junačkoga mejdana. (M. Šešelj: N. P. I. p. 163. 154. 145. 174. Vuk: III. 33. 6. 18. 26. 75. itd.)

Drugi put je opet junak zadao djevojci vjeru, a ta ga veže na njegovu čast i poštenje jer (kako vele junački serdari o Ivi Senjaninu):

„Bolje nam je poginut' pošteno,
Neg ostavit' vjeru u Turkinje;“

(Šešelj: N. P. I. p. 107.) ili ju je junak izprosio u roditelja, pa ju drugi Turčin preprosio (Šešelj: N. P. I. p. 101. 124. 130. Vuk III. 27. III. 34. itd.); ili je Ture odvelo kršćansku djevojku na silu ili prevaru, ili izprošenu Turkinju na njen naročiti poziv (Šešelj p. 81. V. III. 35. itd.) itd. Tih je zamršaja sva sila, a svi svršuju na jedno: pobjedom junaka.

III.

Vidjeli smo svrhu, koju želi junak postići svojim djelovanjem, i poglavite motive, koji ga nukaju, da u pojedinim slučajevima radi. Valja da predjemo na samo djelovanje, na njegove čine.

Već smo iztaknuli, da svako junakovo poduzeće završuje: junakovom pobjedom.

Ta je karakterna crta narodnih junačkih pjesama, da narodni junak uvijek pobjeđuje svoga protivnika. Hoće se time, da iztakne fizična i moralna premoć našega junaka nad Turetom, koje se samo po nasilju i neslozi samih kršćana uzdržaje u gospodstvu. Baš za to pobjeđuje junak pojedince, da kazni moćnog krvnika i da se osveti radi njihovih obćih zločina.

Mimo to nagoviješta narodna pjesma, da će jednom i sav narod pomoću ovakih junaka nadvladati Turad, kao što sad pojedinac pojedinoga svladava; nagoviješta tvrdu nadu, da će jednom tako slaviti slavlje i ideja, za koju se junak bori, kao što sada slavi slavlje sam borac. U istinu, utješna i vebna misao za nevoljnu i potištenu raju!

Dapače, junak nije samo jači od jednoga (na mejdanu ili u kreševu), već je njegova sila tolika, da je kadar raztjerati čitavu četvu, poubijati na desetke, dok bi si on tek malo rana dobio, koje bi tada liječio idući iz krčme u krčmu. Junački eno Komnen barjaktar (V. III. 26.) poubija četvoricu golih mejdandžija i pobjegne u goru, gdje se namjeri na čitavu četvu Turaka sa robljem. Hajkunu, sestru Ibrahima, koju je oteo za Ivu Senjanina, priveže za drvo, trgne mač:

„Pa podviknu, što ga glas donosi
(Kad podviknu Komnen barjaktare,
Sve sa jela lisje opadaše);“

učini juriš među Turke i raztjera ih samac na sve strane:

„Svaki beži te na svoju stranu,
Ni dvojica zajedno ne beže;“

Tadija, gotovo jošte dijete, (V. III. 27.) pukne i obori tri Tureta: kroz jednoga je zrno proletjelo, a drugoga pogodilo; kroz ovoga proletjelo i trećega pogodilo. — Tako su eto gotovo svi junakovi čini golemi. (Š. I. c. p. 25. 37. 43. 129. 202. Vuk. II. 52. 44. 29. III. 8. 20. 42. itd.), kao što mu je i jakost vanredna (Šešelj: I. p. 174. V. II. 67.) samo, da se što jače prikaže njegova moralna i fizična premoć.)

Da se ovrše ovako junački čini, prirodno je, da taj treba silne hrabrosti, vanredne odvažnosti i pregnuća, ne malene uztrpljivosti, a gvozdena uztrajnosti i nepokolebivosti, jer je i protivnik silan i moćan. I zaista narodni je junak uzor ovih krjeposti. A kako ne će biti? Ta najuzvišenije, najsvetije, što ima čovjek u ovoj dolini suza, cilj je njegova djelovanja! Koga ne će oduševiti, ako ima iskre časti i poštenja, kršćanska vjera, mila otadžbina? Ako je poganski svijet mogao izviti heroje, koji zadivljuju kršćanstvo, zar to ne bi mogao kršćanin kraj tolikih ideala, o kojima stari svijet nije niti slutio, a nekmo li snivao? Ako je Grk mogao roditi Leonidu, Rimljanin Mucija Scevolu, zar da Slovjen, taj pjesnik, koji sav pliva u uzvišenim idealima, ne bi bio tomu dorastao? Jest, Slovjen je tomu dorastao, da on je i nadkrilio Grka i Rimljanina, dok se ponosno koči uz Germana i Španjolca: veći je od Achileja i plemenitog Hektora, a dostojan drug Cida i Rolanda. — U istinu da li može junak silnije izraziti svoju energiju, da izvede naumljeni čin, nego što to veli Stojan Čupić (V. IV. 28.), kad progoni turskog kapetana Memeda:

„Da bi znao da ću poginuti,
Ja te danas ostaviti ne ću;“

Je li moguća veća hrabrost i odvažnost, nego kad

1) O čudesnim stvarima, koje gdje koji tobože historički junaci čine, a koji nas pominju na Herakla, Theseja i dr. mitske junake, ne ću ni da govorim, jer idu u bajke, koje su jošte iz poganštine preostale; to su tragovi mitha ili, da bolje rečem, goli mith zaođenut u historičko ruho, jer do osoba nema ništa u takovoj pjesmi povjestnoga. To su većinom pjesme, koje se nahode na početku Vuk. II. knj.

četiri uskoka navale na 300 oružanih Turaka (III. 47.) (V. III. 3. 21. 34. itd.); ili kad jedan samac ide u tursko selo, otme usred Turaka djevojku, i kad ga čitava četa progoni, još ne bježi, već se vraća i s njima se junački bori, kako to čini Ilija Smiljanić (Šešelj I. p. 139.). On sam veli:

„Danas meni puta ne imada,
Dok desnice ne umorim ruke,
Svjetlu čordu ne napojim krvce,
Ja je turskoj ne poklonim ruci,
I s njom moju na ramenu glavu;“?

Je li što ljepše, odvažnije i hrabrije, nego kad se još ne jako dijete Senjković Tadija sokoli, da navali na Turke, dok je sva kršćanska četa, da i isti Ivo Senjanin uzdrhtao i protrnuo videći tursku silu, i bio naman, da okrene pleća:

„A kad začu dijete Tadija,
„U djetetu srce zaigralo,
„Pa dijete srce slobodilo:
„Što si mi se, srce, uplašilo?
„Jednom si se od majke rodilo,
„A drugom ćeš, srce, umrijeti;“?

Dapače kao što je narodni junak hrabar i odvažan u napadaju i obrani, tako je uztrajan i nepokolebiv u najvećim mukama. Njemu je ideja Boga i njegova sveta vjera najsvetije na ovom svijetu; više mu vrijedi nego sav život, i sve njegove lasti i slasti.

Izdaje on ne će počinuti, bilo da mu se nudi svake vrsti blaga i raskoši, bilo da ga se stavlja na najžešće muke. On će podnijeti sve, samo da ostane vjeran svojim idealima, svojim životnim principima. „Ne bojim se ni koga“ kliče junak znamenitim riječima, ali odmah nadodaje onu karakterističnu: „do Boga!“ (V. III. 1.)

I baš ta riječica: „do Boga“ najjasnije svjedoči, da je junak stalan i tvrd, uztrajan i nepokolebiv. Jer se ni koga ne boji, a jer se ipak boji Boga, koji mu je sve, ne može on popustiti, ni krenuti vjerom, jer zna, da ima jači od njega i svih ljudi — Bog, kojega bi time uvrijedio i nagnao, da nad njime (ako ne na ovom, a ono jamačno na drugom svijetu) vrši svoju svetu pravdu. Eto odakle sila našega junaka, odakle njegova hrabrost i nepokolebivost. Krasan primjer nahodimo u V. II. 95., koji navodimo radi ljepote čitav ako i je malo odug.

Glasovita i stasita junaka Stjepana Jakšića zarobi Čuprilijé vezir i dovede ga pred sultana u Carigrad. Caru se tako jako dopadne lijepi momak, koji je bio na glasu sa junačtvom, da mu je ponudio vezirstvo nad čitavom Bosnom, svoju vlastitu kćerku i svoje poćimstvo, ako se poturči. U istinu većih mu blagodati, ljepših darova nije mogao dati. Ali ovaj, ako je i znao, da će s nepokornosti izgubiti glavu, ipak junački odsiječe:

„Turski care, od svijeta glavo!
Nigda ti se ne ću poturčiti
Ni odreći od krsta mojega,
Ni Hristovu vjeru pohuliti,
Da me sjedneš u tvoje stolove,
Da mi podaš blago od svijeta;
No za vjeru hoću poginuti.“

Uvrijedjeni u ponosu car pozva već dželata, da mu odsiječe rusu glavu, al'ga odkupi vezir Čuprilijé Godinu je dana bio kod vezira, i ovaj ga izkušavao na sve načine, ali uzalud — Jakšić ostade nepokolebiv. I vezir ga htio pogubiti, al' ga opet izkupi novopazarski paša, koji ga baci u tamnicu: „Da na gleda sunca ni mjeseca, Ni bijela danka ni junaka; Ne će li se njemu dodijati, Ne bi li se kaur poturčio.“ Nu i to bje uzaludno. Napokon pošalje jedinicu svoju Hajkunu, ljepšu od sunca i danice zvijezde, ne bi li ga ona poturčila. Napastovala ga ona svim mogućim ženskim umijećen — ali badava, jer bje bez uspjeha. Molila ga napokon da joj obljubi lice, ali joj gordo reče svjestni kršćanin:

„Turska bulo, jad te zadesio!
Ne može mi zakon podnijeti
Da kaurin turske bule ljubi:
Nebo bi se vedro rastvorilo,
A iz neba padnulo kamenje,
Ubilo bi i mene i tebe.“

Kao uvijek tako proslavi i sada krjepost pobjedu. Hajkuna zaljubljena do ušiju u junačkog Stjepana oslobodi ga iz tamnice i pobjegne šnjime, da se pokrsti i da mu bude vjernom ljubom. — Da ni najžešće muke ne mogu skloniti junaka, da popusti, dokazuje nam hajduk Radvica (V. III. 51.). On zapade u tamnicu age Bećira. Da sebe i drugove iz tamnice oslobodi, učini se, da je mrtav. Ali aginica ne vjerova, već zapovjedi, da mu nalože vatru na prsima. „Al' je Rade srca junačkoga;“ „Ni se miče, ni pomiče Rade.“ Tad mu turili u njedra zmiju otrovnicu, ne bi li se uplašio; udarili mu pod nokte dvadeset klinaca, ne bi li se jauknuo — ali Rade i tu tvrda srca bio. Tek na krasnu Hajkunu se nasmjehnuo, ali dobra sreća bila, toga nije zapazila Bećir-aginica, pa je mislila, da je u istinu mrtav, i naloži da ga bace u more. Tad se on izplivavši osvetio svojim krvnikom. Eto, kako je junak kadar stradati, kako je stalan i tvrd u svojim načelima Pravo veli za to Jerko Latinin (V. III. 41.):

Na to su nas i rodile majke:
Jal' dobiti, jali poginuti.“

(Vidi još: Šešelj: p. 31. 81. Vuk III. 42. 24. 69. 1.), ili još bolje P. Mrkonjić:

Ja ne hranim do šezdeset druga
Da mi piju po primorju vino,
Ni, da ljube primorske djevojke,
Već ja hranim do šezdeset druga
Četovati po planini, pobro,
Da ih jednu orli i gavrani. (Š. 110.)

(Dalje pride.)

Svetozar Hurban Vajansky.

Nad Tatro sa blýská, hromy divo bijú —

Nebojte sa bratia, ver sa ony ztratia — Slováci ožiju!...

Nad ogersko deželo kopičijo se v poslednji čas vedno nevarnejši oblaki, in zdi se, da strašna burja ni več daleč. Kakor bučenje groma, razlega se to zmerom v celem madjarskem plemenu, ako se na Ogorskem predrznejo Romunci ali Slovaki potegovati se za svoja prava. A Madjari nočejo razumeti teh teženj, nočejo poznati nobenih Romuncev, nobenih Slovakov. „Romunci in Slovaki morajo biti Madjari, morajo pomadjariti se.“ To-le geslo se izvršuje brezobzirno pri Romuncih in Slovaki kljubu vsem božjim in človeškim zakonom. — Od slovaških roditeljev so Madjari lokavo izvabili na stotine otrok in z raznimi obljubami, da bodo ti otroci dobro odgojeni iz madjarskega denarja, odvedli so jih v južne kraje ogerske; in kar se je godilo tam z ubogimi otroki, to je vedel do nedavna skoro le Bog sam. Ali zvedel je to tudi svet, pisali so o tem pred nekim časom časniki po vsej Evropi in v Ameriki, dà, pisali so o tem tudi madjarski časniki, seveda neresnično. Iz Liptovskega, Trenčinskega in Nitranskega kraja so bili slovaški otroci odpeljani v čisto madjarske kraje, kjer so jih Madjari vzeli ali na delo ali v službo. Usoda teh otrok je bila žalostna. Nekateri so umrli od revščine, nekaterim se je posrečilo vrniti se domú v stanu pomilovanja vrednem, nekateri izmed njih postali so potepuhi in ti, kateri so ostali v tujem kraju, bili so pomadjarjeni. Dà, jedenkrat je pustil neki Križan celo trumo plakajočih slovaških otrok na postaji v Debreczinu, kjer so morali skrbeti uradi za nje, da bi ne umrli od lakote!

Takošni dogodki so bili na Ogorskem možni v našem 19. razsvetljenem stoletju. Strašna ta resnica in mnogo drugega nasilja in madjarske predrznosti je prišlo v javnost zlasti po zaslugi jednega izmed prvih slovaških pisateljev in rodoljubov, Svetozara Hurbana Vajanskega.

Svetozar Hurban Vajanský se je porodil l. 1847. dne 16. januarja v Hlubokém v Nitranski stolici. Njegov oče je bil dr. Miloslav Hurban, imeniten slovaški rodoljub in pisatelj. Svetozar Hurban Vajanský je izučil gimnazijo na Nemškem v Stendali (Altmark), potem pa prava v Požunu in v Pešti. Ko je napravil odvetniške izpite, naselil se je v ogerski Skalici. Po bosenski okupaciji, katere se je vdeležil, sprejel je uredništvo slovaških „Narodnih Novin“.

S. Hurban je najboljši pesnik slovaški. Izdal je zbrane pesni „Tatry a može“ v Pragi, pa krasne pesni „Z pod jarma“. Razun tega je objavil še nekoliko drugih pesnij v raznih slovaških časnikih. Spisal je tudi

dva zvezka povestij „Besedy a dumy“ in v najnovejši čas je izdal roman „Suchá ratolest“. Glavno polje pisateljskega delovanja Vajanskega je njegov časnik „Narodní noviny“, v katerem uvodni članki in znanstvene razprave so jako dragocene. Ali baš časnikarstvo je postalo Vajanskemu usodepolno.

Dne 8. septembra 1892. se je imel na pokopališču v Hlubokem odkriti spomenik njegovega očeta, dra. M. Hurbana, ki je umrl l. 1888. Madjarska policija se je pa bala te „panslavistične“ slavnosti, kajti pokojni M. Hurban je bil kot imeniten slovaški rodoljub in pisatelj Madjarom zmerom trn v očesu, in zavolj tega je dala ta dan pokopališče stražiti z žandarji ter prepovedala vsem vstop na pokopališče. Le rodbini Hurbanovi je bilo dovoljeno, da more, ako bode prosila za to, vstopiti na pokopališče in moliti tam na grobu rajnega. A te milosti rodbina Hurbanova ni sprejela. Čestilcem in rodbini pokojnega dr. M. Hurbana je bil torej vstop na pokopališče v „imenu zakona“ zabranjen. To-le madjarsko ravnanje in madjarsko nasiljenje je Vajanský oestro popisal v „Národních Novinách“, in poročila o tem nečloveškem ravnanju so se razletela po časnikih na vse strani.

Radi tega protimadjarskega članka je bil Vajanský obsojen dne 17. dec. 1892 na jedno leto ječe; vrh tega je moral plačati vse sodnijske stroške v znesku 257 gld. 50 nvč. ter globo 300 gld.

„Nad Tatro sa blýská“ — in jeden takošen blisk madjarskega nasilja je zadel prvega slovaškega rodoljuba Svetozara Hurbana Vajanskega. Toda teh bliskov „nebojte sa bratia, ver sa ony ztratia — Slováci ožijú!“ — Dà, ta blisk, kateri je zadel Vajanskega, je osvetlil zajedno z grozno svetlobo pred vsem svetom vsa ta madjarska nasilja in neverojetna ravnanja Madjarov v nemadjarskih krajih, zlasti slovaških, in povsod je odmevalo sočutje in terjanje prava za stiskane Slovake; madjarsko nasilje in predrznost ste pa bili po pravici obsojeni.

S tem, da je madjarsko gospodstvo obsodilo Vajanskega, obsodilo je prav za prav samo sebe! „Slováci sice ožijú“, pridejo jedenkrat do prava — le da bi se to v kratkem zgodilo! Morebiti da bode treba še mnogo žrtev, morda da bode še mnogokatero srce krvavelo zaradi stiskanega naroda — pri nas Slovanih razume se to samo ob sebi — toda spomin takih môž, kakoršen je Svetozar Hurban Vajanský, ne izgine iz naroda nikdar!

D O P I S I.

Od nekoč.

V Parizu živi poleg zadnjega ljudskega štetja 30 tisoč Nemcev, na Dunaju pa se je naštel 60 tisoč Čehov, kateri imajo občinsko pravico na Dunaju in čez 100 tisoč, ki prebivajo samo na Dunaju (ali prav za prav okoli 300 tisoč, kakor so proračunili Čehi sami. Op. ured.). Nemci v Parizu so tuje in člani naroda, ki živi s Francozi v največem sovraštvu, češki narod pa je po svoji zgodovini, po svoji važnosti kakor na narodno-gospodarskem tako na političnem in znanstvenem polju jeden izmed prvih v Avstriji. In kakó se ravna z Nemci v Parizu in kako s Čehi na Dunaju? Poglejmo le stališče versko, kjer bi vendar imela odločevati pravičnost in krščanska ljubezen, ne pa politika ali prirojena, nepravilna gospodovalnost. — Nedavno je poročal Pariški dopisnik v Dunajskem „Vaterlandu“, kako se skrbi za dušne potrebe nemškega ljudstva v Parizu. Poslušajmo njegove lastne besede: „Für die religiösen Bedürfnisse der Deutschen geschieht entsprechend viel, es gibt vier deutsche Kirchen, wo nur deutsch gepredigt wird“. In čujte kako se skrbi za Dunajske Čeha. Za 60.000 Čehov — če ne jemljemo ozir niti na one sto tisoče onih Čehov, kateri nimajo na Dunaju občinskega prava, ampak na Dunaju samo prebivajo — je češka bogoslužba samo v dveh cerkvah in še ne popolna. To je vse, kar je za Dunajske Čeha zagotovljeno. Morebiti, da poreče kdo: Naj se Čehi na Dunaju nčijo nemški, potem bodo umeli nemške propovedi. Na to odgovorjamo: Ali se tudi francoščina tako vsiljuje Nemcem v Parizu? Dalje pa odgovorjamo: Predno se Čeh na Dunaju nauči toliko nemški, da bode umel nemškega propovednika, pride uže davno ob vero, pobožnost in nravnost, tako da za propovedi ne mara več. A naj na mesto nas zopet govori Pariški dopisnik „Vaterlanda“: In einer französischen Bewahranstalt verlernen die Kinder das Deutsche, bleiben dann in der französischen Schule und hören nur französische Predigten; die Eltern aber lernen nie französisch. Wenn nun Eltern und Kinder nicht in dieselbe Kirche gehen, ist das religiöse Leben der Familie zerstört, und die Kinder entziehen sich dem Einflusse der Eltern“. Res

važne in sumnične besede! — Povedali smo skratka to, kar smo hoteli povedati. Opomnje nismo dostavili k temu nobene, te naj si napravi vsak čitatelj sam.

F. Š.

U Trstu, nov. mj. 1893.

Još par rieči o pokojnoj Anki Vičić. Plemenita pokojnica bila je oduševljena čitateljica „Slov. Sveta“. S osobitim je zanimanjem čitala „Biserje i alemove“ te pjesme o Kraljeviću Marku. O „Biserju i alemovih“ pisala je pred nekoliko mjesecâ podpisanomu ovako: „Do sada bio mi Heine ljubimac pjesnik, od sada bit će „Biserje i alemovi“. Mi, Hrvati i Slovenci, čudni smo ljudi: što će nam svi talijanski lirske, njemački epske, francuski dramatski pjesnici, kada imamo „Biserje i alemove“? A toga čistoga biserja, tih divnih alemova ima u nas tolika sila, da ti se je čuditi čudom! Epeske mi se pjesme sviđaju — ali lirske (ta Evina sam roda!), lirske pjesmice kanda su s Arijonovih, Orfejevih struna... bolnu srceu liek, zdravu med...“ O Kraljeviću Marku piše ovako: „Znadem nešto o Akilu, čula sam nešto o Cidu, čitala nešto o Siegfriidu: Kraljević je Marko i Akil i Cid i Siegfried — jednim tjelom, jednom dušom. I Göthe progovorio nekoliko rieči o našem Prilipskom bogu — ali kako? Kano onaj, koji sudi o stvari, koje ne poznaje. Marko kad na bojnem polju, kad na Turke, kad na crne Arape, kanda padaju ne od sablje i od buzdovana, nego od straha i trepetu... a kad je zemlja mirna, eno ga, gdje traži siromake, nevoljnike, da pomaze, podupire, oda zla da izbavlja, sreću da širi...“

Nema je više — jer je drugim bila bolja nego li sebi, jer je voljela izdahnuti plemenitu dušu nego li protiviti se onim, koji su joj dužni vječnu harnost. Na pozornici koli krasan takav prizor!

Nema je više — tko ju je poznao, neće je zaboraviti lako; tko je s njom obćio, neće je zaboraviti nikada.

Snivaj mi sladko, sladljano, predobra, preblaga, preplemenita Ančice! Oprosti svima sve... A pred licem Staroga gromovnika moli se, Ančice, nebeski angjele, moli se neprestance, neka nam se rodi mnogo, mnogo Hrvaticâ, Slovenkâ, kakva si bila Ti. Tr.

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаху.

Do sedaj se sklepi občinskih zastopov niso smeli menjati po viši oblasti. To je zakrivilo mnoge neurednosti, med drugimi tudi to, da „starešina“ (načelnik-župan) ni imel samostalnosti in je zavisel največkrat od kakih kričočev. Sedaj misli ministerstvo notranjih zadev pustiti sicer i nadalje izbor staršine (župana) in drugih občinskih služabnikov, ali ob jednom hoče jim dati potrebno samostalnost. „Земскія начальники“ dobé pravo kontrole nad občinskimi sklepi in seveda tudi pravo obustave istih

— Jako zanimiva je sodba Vl. S. Solovjéva v zapadni omiki v razpravi: „О законѣ историческаго развитія“. Mej drugim pravi tukaj: „Zapadna omika teži najprej, da se izključno utrdi brezbožni človek t. j. človek vzet po svoji zunajnosti kot posamezno bitje, v tem lažnem položaju priznavajo človeka ob jednom za jedino božanstvo in za ničeven atom za božanstvo subjektivno za

sebe, a za ničeven atom objektivno... Razumljivo je, da vse, kar more narediti tak človek bode drobno, posamezno, brez notranjega jedinstva in absolutne vsebine, le površno in ne doseže nikoli pravega središča. Posamezna, sebična korist, slučajno dejanje, malenkostna drobtina, atomizem v življenju, atomizem v znanosti, atomizem v umetnosti, to je zadnja beseda zapadne omike.“

— „Mosk. Véd.“ št. 274 t. I. pozdravljajo dogodke v Kopenhagenu i Tulonu kot znak in jamstvo miru. „Zloglasno spletkanje diplomatov se je preživel. Pred licem vseh narodov, odločno doč k svojemu cilju objavil je ruski domodrjec odkrito, da je od sedaj zagotovljen evropski mir: Rusija sama mira ne bode motila, in nikomur dvugemu tega ne dopusti.“

— L. 1890. dobila je c. javna knjižnica v Petrogradu 29.484 knjig, brusar i posameznih listkov v 33.320 zvezkih.

— „Сказки, собранныя бр. Гримами. Съ иллюстраціями П. Грот-Иоганнъ. Изданіе А. О. Маркса, въ Петербургѣ 1893 г.“ To je sbornik prevedenih pripovedek (pravljic), iz katerih so mnoge uže davno znane ruski mladeži. Knjiga je prekrasno izdana in olupšana z mnogimi slikami. Ruska kritika je uže davno opazila, da so si mnoge te pripovedke jako podobne ruskim. A mi vemo, da so podobne tudi slovanskim v obče.

— „Русскій Вѣстникъ окт. с. г. говори (Из физин и печати) ob uspehah pravoslavja v „severo-zapadnem kraju“ in priznava, da ni bilo pravo, da je po ustaji 1863. l. ruska uprava jela skrbeti za pravoslavje. Uspehov so dosegli činovniki le malo. Ker pa delujejo ljubezen, dobra dela in dobri primeri, kakor jih dajo posebno ruske milosrdne sestre, krepi se tudi duh vere in si osvaja srca.

— V Moskvi osnovali so „Славянское взаимно-вспомогательное Общество“, kateremu je namen, da podpira Slovane v obče, ki živé v Moskvi: Do sedaj so imeli Nemci, Francozi itd. v Moskvi svoja podporna društva, le Slovani niso imeli svojega.

— Za 13 „не земскихъ“ guberniji odločila je vlada za crkveno-župne šole letno podporo do 1895. l. do 144 tis. r. iz zemskih zborov. To je važno za te vrsti narodnih šol, v katerih ima odločilni vpliv ruska duhovščina.

— Državna kontrola je glede dohodkov in stroškov za leto 1892. konečno ustanovila, da je bilo tega l. dohodkov več nego stroškov za 59,480,243 rub., in sicer po težkem, gladnem letu, kar gotovo dokazuje veliko plačno moč Rusije. Letos pa si pričakujejo, da bode dohodkov še veliko več, nego stroškov.

— V „Mosk. Véd.“ nasvetoval je spoštovan Moskvíč, da bi Rusi nabrali denarja in ulili gromaden zvon za Francoze. Prepeljali bi ga po morju v Francijo in postavili ga v zvonik Nôtre-damske cerkve. To bi bil zvon miru in bratske ljubezni dveh velikih narodov. Ta совет našel je glasen odmev v Franciji, kjer goreče želé njegovega uresničenja, kakor trdi dopisnik „Mosk. Véd.“ št. 292. tega leta.

— „Mosk. Véd.“ št. 293. t. l. razpravljajo o nasledkih obiska ruskih mornarjev v Franciji in pripisujejo glavno zaslugo samemu ruskemu carju: „Rusija postala je ruska, pomen ruskega imena ra-

zumeje ves svet, in to ime visoko stoji na vagi evropskega ravno-vesja. A dogodilo se je to po zaslugi njega — državnega vodje. On je stvaril nad glavami domačih anglomanov in germanofilov novo rusko Rusijo, pa je i v notranjem življenju stvaril ravno tak blagotvorni, koreniti preobrat, kakoršen je storil v mednarodnih odnosajih s franko-rusko zvezo nad glavami francoskih protivnikov Rusije.“

C.

Na zgradbo *Varšavskega pravoslavnega sobora* (stolne cerkve) postopilo je od letošnje spomladi do 1. oktobra 60,384 r. 22 k. požrtvovanj. Spisek teh dobrovoljnih darov je v mnogih obzirih prezanimiv; ali najzanimivše je do sedaj to, da žrtvujejo največ pravoslavne cerkve, t. j. preprosti pravoslavni narod..

— V *Kamčatski škofiji* je nedavno prirastlo 12 novih pričov, t. j. 12 cerkvá dobilo je svoje duhovenstvo s cerkovnimi pevci, katerim bode vlada davala na leto 13.000 r. podpore na njih sodržanje.

— „*Всерусскаго православнаго миссіонерскаго Общества*“ je s pomočjo svojih misij v azijski i evropski Rusiji i v Japoniji v teku svoje dvajsetpetletne bitnosti obrnol v krščanstvo več nego 85,000 poganov i inovercev. Nabralo se je za ta rok (čas) dobrohotnih doneskov na 3.146,763 rub.; iz te vsote je bilo potrošeno na pravoslavno propoved (pridigo) i misijonske zavode 2.417,145 rub.

— V Rusiji je sedaj 7 *pasterovskih postaj*. V teku celega leta zdravilo se je na teh postajah 1,652 ljudij od pasje i druge stekline. Iz njih je umrlo 42, t. j. okolo 3 odstotki.

— Na *kavkaške celilne vode* prispelo je letos 7265 bolnikov, 242 več, nego pa lani: v Pjatigorsk 3079, v Kislovodsk 1970, v Želoznovodsk 1130, v Essentuke 1085. Te številke bi se udeseterile, ako bi uprava kavkaških celilnih vod postopala z žepi svojih obiskovalcev po božjem, i ako bi na zamejne toplice, mrzlice i blatnice naložili bolj „osnovateljno“ colnino. Velik križ je tudi to, da ljudje, kojim njih finančni minister dovolja obiskovati celilne vode, nimajo ni kaplje domoljublja v svojih „vsesvetovnih“ srcih; a ruskim moralistom v tem slučaju najbolj velja pogovorka: Одно на душѣ, другое на языкѣ...

OGLED PO SLOVANSKEM SVETU.

Hrvatska združena opozicija. Dne 15. t. m. sestali so se v Zagrebu prvaki hrvatskega naroda, da se posvetujejo o skupnem postopanju proti sedanji vladi. O tem sestanku poroča „Obzor“: „Po odzivu, ki ga je našel poziv eksekutivnega odbora zjedinjene opozicije, osvedočili smo se z nova, kakó živa je v vsem hrvatskem narodu hrvatska zavest, kako prati (spremlja) narod pazljivim očesom vsak pokret na politiskem polju. Videli smo na sestanku zjedinjene opozicije zastopnike iz vseh krajev in iz vseh slojev našega naroda, kateri se niso bali niti truda niti stroškov, ampak prihiteli so z vso spremnostjo in požrtvovalnostjo v Zagreb, da se kot sinovi jedne matere posvetujejo o svetem in vstrajnem boju za srečo in samostalnost svoje domovine pod zaščitšćanjem hrvatskega državnega in prirodnega prava. Videli smo premnoge častne zastopnike naše dahovščine, kateri so zdavna znani našemu narodu kot sadilci ideje čistega hrvatstva; videli smo mnogo veleposestnikov, kateri krijejo pod svojim plemenitim imenom plemenito svojo dušo, ogrevajoč se vedno na svetem plamenu domovinske ljubezni; videli smo, da ne naštevamo dalje, zastopnike trgovskega in meščanskega sloja, videli smo, z jedno besedo, inteligencijo in cvet naroda hrvatskega. Tu je bilo rodoljubov od vseh

stranij milega našega naroda, iz plemenite Slavonije, kršne Dalmacije in ponosne Bosne, a iz ôze Hrvatske ni bilo večnega kraja ni mesta, kateri ne bi bil na sestanku zastopan po svojih poverjenikih. Uprav natecavalo so se posamična mesta toliko številom, koliko odličnimi svojimi člani, sosebno so vredni opomena Brod, Kostajnica, Koprivnica, Samobor, Sisek, Varaždin in drugi. — Znamo, da bi bilo neki stranki mnogo ljubše, da ni došlo do tako mnogoštevilnega sestanka in v obče do sporazumka zjedinjene opozicije, a struja hrvatskega naroda krenula je na novi tok k novi sreči in k svobodi, in na tem potu ni možno več ustaviti je. To je samo plod blažene ère bana Hedervaryja, in zgodovina, ako ne za kaj drugega, ne zabeleži pohvalno njegovega imena; to mu vpiše ves narod hrvatski brez sumnje v zaslugo, da se je po desetih letih njegovega banovanja našel iskreno in trajno zjedinjen in to proti njemu in njegovi ustavi. Dostojniše in lepše opozicija zares ni mogla slaviti te desetletnice, kakor na ta način“.

Aleksander baron Bach, nekdanji prvi in mogočni minister, rojen 4. jan. 1813. leta v Loosdorfu, je umrl 12. t. m. na svojem posestvu v Unter-Waltersdorfu na Niževavstrijskem. Dopršivši juridiške studije, postal je l. 1843 na

Dunaju odvetnik, ki je kot tak l. 1848 imel že slavno ime. Zaslul je tudi s svojimi govori, in je 1848. leta kot člen pomnoženega stanovskega odbora pogajal se z nadvojvodo Ludovikom in drugimi dvorskimi člani za podeljenje konstitucije. Stopil je kot justični minister najprej v ministerstvo bar. Wesselberga in bar. Doblhoffa, potem 21. nov. 1848 v ministerstvo Fel. Schwarzenberga in grofa Stadion. Dne 28. jun. 1849 je definitivno prevzel notranje ministerstvo. Dne 31. dec. 1851 se je odpravila ustava od 4. marca 1849, in ko je 5. aprila 1852 umrl Fel. Schwarzenberg, je Bach došel na vrhunec svoje mogočnosti. Dne 21. avg. 1859 je odstopil, potem je prišel kot poslanik pri papežu v Rim, od koder je šel l. 1867 v pokoj. Odtlej je živel zasebno in, kolikor vemo mi, bila je nekaka namera, da bi bil zopet javno nastopil okoli l. 1886.

Današnji politični svet Avstro-Ogerske v redkem soglasju obsoja Bacha, češ, da je bil najprej zagovornik svobode, potem pa reakcije, da je zatijal svojo prošlost. Opirajo se pri tem nato, da se je potegoval za ustavo, a da je on sam potem delal za uničenje ustave in povrnitev absolutizma. Nemško židovski listi mu ne morejo odpustiti, da se je za njegovega ministerstva sklenil 18. avg. 1855. konkordat; Slovani ga pa obsojujejo kot centralista in germanizatorja. A čudno je sosebno to, da mu tudi sedanji germanizatorji in psevdocentralisti očitajo napako centralizatorja in germanizatorja. Na *zunaj* govoré dejstva v opravičenju takih očitaj; ali Slovani bi morali biti vendar treznejši v svojih sodbah užé zaradi tega, da nemški in madjarski psevdoliberalci grajajo Bacha kot hudega centralista in germanizatorja.

Mi imamo važne razloge zato, ako se nadejamo, da pridejo avtentiška pojasnila na dan o Bachovem delovanju sosebno od 1848, 1849 do 1859. leta, in to nadejo imamo, tudi ko bi Bach sam ne bil zapustil nikakih spominov; kajti znan nam je še jeden državnik, sedaj visoke starosti, ki pozna jako dobro *tendencije*, ki so vodile Bacha. Teh tendencij Bach ni mogel uresničiti, ker so ga prehiteli zunanji dogodki, da je zaradi teh in drugih vzrokov odstopil predčasno. Te tendencije bi pokazale Bacha do cela v drugem svitu, in Slovani vsaj bi najbrže imeli sedaj povsod vse drugače, namreč *ugodno* soditi o Bachu, ako bi se mu bilo naložilo, v današnjih dneh, torej, kakor omenjeno, okoli leta 1886, sestaviti pod njegovim načelnštvom kako avstrijsko ministerstvo.

No, Slovani naj si za sedaj zapomnijo nekoliko spominov o Bachu, kakor jih je zabeležil Friedrich Schütz pod črto „N. f. P.“ od 18. nov. 1893. Po teh beležkah pravi Bach med drugim: Treba nam je bilo vse oživiti, ker je bilo vse segnjilo, zgorenje in dolenje židovje v državi je bilo gnjilo; treba nam je bilo rešiti in prenesti v državno življenje dobre ideje revolucije iz njenih viharjev, birokracijo oživiti, je bila postala naša dolžnost. Ali nismo resnično vstvarili zakonov, ki veljajo še danes? Ali nismo nadomestili praznih glav, ki so smeli zaukazovati do 1848. l., z novimi boljimi talenti? *Začetkom nikakor nismo namerjali absolutnega režima*. Ljudstvo ni hotelo nič več vedeti o parlamentih in njih prepiru, zahtevalo je krepko, pametno centralno oblast; s studom so se obračali od demokratov, iz države so dohajale adrese, ki niso zahtevale drugega, kakor uvednje rednega stanja. Predno je cesar suspendoval ustavo, vprašal je za svet najpoštenješe, najvestnejše državnike, ki so bili daleč proč od ministerstva; vsi so bili tega menenja, da je zadača sedanjosti, z dobro upravo *pripravljati na parlamentarno bodočnost; to je bilo kar smo hoteli! Mi nismo nikakor zato, da bi dajali prednost kakemu narodu; vsak*

narod naj bi se bil jednako počeval; nemški jezik se nam je kazal kot občevalni jezik, kakoršen je bil francoski za diplomate, latinski za stari oficijelni svet. *Jednotna Avstrija je bil naš cilj*. Doseglo bi se bilo brez Italije, katero popustiti so svetovali najboljši prijatelji; ondi ni bilo pridobiti ničesar; ondi je bil tok evropske politike proti nam... Drugače pa je bilo na Ogerskem. Naše zakonodavstvo je bilo dobrodelno, nova razdelitev dežele je bila njenim razmeram dobro prirejena, nova okrožja so bila podobna po svoji velikosti zemljam avstrijskih namestništev*. Bach se je naučil prav dobro madjarski, in v jednom komitetu je napil gostom jednotni Avstriji. Čehi so mu preveč rogovillili, mislil je, in Havlička je poslal v trdnjavo. Ako bi ne bil umrl Schwarzenberg, bila bi Bachova volja, kakor je menil, silnejša.

Konkordata po mislih Bachovih je Avstrija potrebovala. Rekel je, da je njegova zasluga, da je kot državnik dostojno cenil pomen cerkve. Drugi da se motijo, ako mislijo, da je cerkev užé izigrala svojo ulogo. „Moč cerkve je bila propadla koncem prošlega stoletja, danes pa je silnejša nego kedaj poprej. Vedel sem, da pride takó, in sem bil preverjen, da ljudi žene na določeno stran le silna ideja. Tak smoter sem videl v rimski cerkvi, ki se je najhujšem suncem upirala od preseljevanja narodov, danes je bila zmagana, jutre je zopet sama zmagala... Imeli so me za bigotnega. Ali nisem bil. Videl sem le, kaka sila je v krščanstvu, in sem hotel to spraviti v soglasje z našimi stremljenji, da bi služila mojemu namenu; zato sem nasvetoval konkordat. Ta naj bi bil rešil ogersko in italijansko vprašanje, pomagal zmagati vse politiške in nacionalne predsodke...“ „Treba se je ravnati po razmerah“, takó je mislil vsaj Antonelli, največa politiška glava, katero sem kedaj videl. Antonelli je rekel: „Sila cerkve ne prestane nikdar, vsi jo potrebujejo, prestoli proti izgredom narodov, in narodi proti izgredom prestolov“.

Bach je tudi trdil: „*Zavedam se, da sem hotel to, kar je veliko. Vspeli se ni hotel posvečiti*“. — Vspeli v smislu svojih tendencij pa ni dosegel, ker je moral odstopiti poprej, nego je mogel izvršiti svoje načrte. Vprašanje je le, ali so bile tendencije dobre? Na jedno stran hočemo o tem nekoliko posebe izpregovoriti.

Dunajsko vseučilišče. Poleti 1893 je bilo na tem vseučilišču 3962 rednih in 1469 izrednih, skupno 5431 slušateljev. Med rednimi je bilo: bogoslovcev 198, juristov 1688, medicincev 1703, filozofov 373; med izredne je vstetilih 165 farmacevtov. Po narodnosti jih v katalogih še vedno nočejo ločiti; omejujejo se le na dežele in države. S Koroškega je bilo rednih 13 jur., 22 med. in 4 filoz.; s Kranjskega rednih 48 jur., 15 med. in 15 filoz.; iz Trsta 33 jur., 22 med., 2 filoz.; z Goriškega 11 jur., 6 med.; iz Istre 11 jur., 7 med., 3 filoz. Iz Rusije 6 jur., 42 med. 2 filoz. poleg tega 7 izred. med. in 46 frekventantov med. ter 6 filoz.; iz Srbije 3 jur., 22 med. in 4 filoz., poleg 13 izred. med. in 3 frekv.; iz Bolgarske 1 jur., 19 med., 1 filoz. poleg 8 izred. filoz.

V zimskem semestru 1893-94 so med drugimi ta-le predavanja: Zemljepisje vstočne Evrope in severne Azije, predava prof. dr. W. Tomaschek; zgodovina se predava kot avstrijska; ni pa predavanja o kaki slovanski ali slovanskih zgodovinah. Za zgodovino *nemške* umetnosti je posebno predavanje; o zgodovini slovanske umetnosti ne zaslediš ničesar. Za slovansko jezikoslovje so naznanjena naslednja predavanja: Prof. dvorni svetnik dr. Vatroslav Jagić predava: Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen (4 ure na teden); Die epische Volksdichtung bei den Slaven (2 uri); Lectüre ausgewählter Stücke aus der slavischen Volksdichtung (2 uri); — prof. dr. Jos. Jireček: Die Slaven und Byzantiner in

der ersten Hälfte des Mittelalters (5 ur); Lectüre der serbischen Annalen (2 uri); poslednje se vrši v slovanskem semenišču, katerega ni bilo pred leti. Priv. docent dr. K. Štrekelj predava: Die Comparison in den slavischen Sprachen (1 uro); priv. doc. dr. Fr. Pastrnek: Altslovenische Grammatik (3 ure); priv. doc. dr. W. Vondrák: Charakteristik der ältesten kirchenslavischen Denkmäler (2 uri). Prof. dr. Fried. Müller: Vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen (2 uri); priv. doc. dr. Jos. Sklenár: Vergleichende Grammatik der indoeuropäischen Sprachen: I., Lautlehre (2 uri). Učitelji Ferd. Menčík: Formenlehre der böhmischen Sprache mit Übungen (3 ure); isti: Böhmisches Conversatorium; isti: Interpretation der epischen Gedichte des Svatopluk Čech (1 uro). Ruskega jezika letos v obče ne učé, drugih slovanskih jezikov pa tudi ne. Na pravni in državoslovni takulteti predavajo se različna prava in zgodovine obče ekonomije; o pravih, kakoršna so razvili razni slovanski narodi, in katera bi služila vsaj v premerjevanje jako važnih pravnih pojmov, ni nikakega predavanja. Slovani niso razvili tudi specifične oblike socialne ekonomije; tudi o tej ni nobenega predavanja. Znanstveniki nabirajo in morajo nabirati snovi za zgodovino ekonomičnih teorij pri raznih narodih; kakó je torej čudno, da se niso še pospeli do tega, da bi vsaj na Dunajskem vseučilišču vsaj v primerjevanje predavali kak odsek iz slovanskih prav in za današnje socialno-ekonomične teorije toliko zanimivih slovanskih gospodarstvenih oblik. Najbrže, da zasledimo predavanja o teh predmetih na vseučiliščih v Berlinu, Parizu in morda celo v Neapolju itd.

Ruski glasovi o koalicijskem ministerstvu.

„Новое Время“ razlagajo, da se od Windischgrätzovega kabineta v Avstriji ne more pričakovati poboljšanja političkega položaja. Ministerstvo izzove koalicijske vse slovanskih frakcij državnega zbora. Plenerjevi politički prijatelji sestavljajo najjačo stranko, takó da bodo oni odločevali o teku vladnih poslov. Razkrito neprijateljstvo nemških liberalcev proti Slovanom sili Slovane v koalicijsko kljubo zaprekam, katere so med Staročehi in Mladočehi. Samo grof Taaffe znal je s svojo „politiko miru“ vzdržavati neslogo med slovanskimi narodi. Za Windischgrätzovo vzbujajo se v Slovanih nadeja, da jih dovede k parlamentarni koaliciji. — „Московскія Вѣдомости“ pričbujejo pod zaglavljem „Windischgrätzovo ministerstvo in Slovani“ razgovor, kateri je imel njih Dunajski dopisnik z odličnim avstrijskim politikom o koalicijskem ministerstvu. Ta politik je baje rekel, da se Slovani nimajo nadejati ničesar od Windischgrätzovega kabineta. Pri sestavi novega ministerstva so zanemarjeni Čehi, ker se je dal Windischgrätz pregovoriti, da je treba zlomiti „mladočeško trmo“. Mladočeška opozicija propade do ničnosti, in z Mladočehi izgubijo tudi ostali Slovani ves pomen v državnem zboru. Samo zjedinenje vseh Slovanov, Jugoslovanov iz Hohenvarstovega kluba in Staročehov iz Moravske z Mladočehi, more vstvariti protikoalicijsko proti koalicijskemu ministerstvu, kajti takó bi vstvarili opozicijo 80, do 100 glasov, s katerimi bi morala računati vlada. Rešitev Slovanov je sedaj le v aktivni opoziciji.

Kollárjeva kolajna. V spomin stoletnice Jana Kollárja izdal je Fr. R. Chaura v Pragi (Jungmanovo nam. 773/III) lepo kolajno z jako dobro pogojeno podobo pesnikovo. Bronasta kolajna stoji 80 kr., srebrna pa dva gold. Pri odkupu 25 komadov obečuje izdavalatelj 25% cene za bronaste in 10% za srebrne kolajne v prid Kollarjevega stipendija.

Matejkova razstava. V Galiciji pripravlja se izza smrti poljskega slikarja Jana Matejka velika razstava njegovih del. Ta razstava bo v Krakovem, ali pa v Levovu.

Ta razstava bo zanimiva že zбоk tega, ker se razložijo tudi take Matejkove slike, katere so bile doslej lastništvo zasebnih prijateljev umetnosti, ter se doslej nikdar še niso izložile javno. Na ogled bodo tudi razne risarije visoke umetniške vrednosti, za katere doslej ni vedel nihče.

Trgovina med Nemčijo in Bosno. Iz izvestja nemškega konzula v Serajevu je razvidno, da je bilo leta 1892. vpeljano iz Nemčije raznega blaga vrednega 570.000 mark, iz Bosne pa se je izvozilo v Nemčijo izdelkov za 3.180.000 mark. Nemčija pošiljala je v Bosno večinoma stroje in v obče železne izdelke, (za 300.000 mark), Bosna pa je izvažala v Nemčijo po največ sljiv, t. j. za 2,370.000 mark.

Kaj bode z Bosno in Hercegovino? „Budapesti Hirap“ bavi se je te dni v posebnem članku z bodočnostjo Bosne in Hercegovine in razmišljal tako-le: Danes, ko je zmaga srbskih radikalcev oživila agitacijo proti Avstro-Ogerski in neprijateljsko vedenje proti nam, nastane bosensko vprašanje aktuvalno. Bosna ne more ostati v današnjem položaju, ker to je nevarna igra. Definitivum, ki drugo ne more biti nego vtelesenje, je sigurnejši in mirnejši nego okupacija. Naše neprijatelje hrabri sedaj še francosko-ruska zveza. K temu prihaja še dejstvo, da je zapadel Milan v Parizu ruskemu vtikanju, Natalija pa je bila vedno fanatična Rusinja. Ministerski predsednik Dokić je pretiran šovinist, mladi kralj pa vodi, uže po svoji vzgoji, politiko Srbije le v velikosrbskem pravcu. Sedanja Srbija ne ostala bi ob evropski vojni nevtralna; bati se je napada na Bosno-Hercegovino. Treba je zatorej to zemljo odtegniti vstaji izpod noge. Ako bi Kalay vzel patriarhu pravoslavno episkopijo sarajevsko, mostarsko in tuzlansko ter jih podložil karlovškemu in stavil na to stolico zanesljive ali povzdane ljudi, ni se bati, da bi ščuvali pravoslavne Bošnjake in Hercegovce iz Srbije. S tem pa bi bil rešen samo jeden del bosenskega vprašanja. Vpraša se še, kaj bode s bosenskimi katoliki? Ali naj bi jih vezal sarajevski katoliški nadbiskup Štadler, Strossmayrjev prijatelj s hrvatsko-katoliško cerkvijo? Tu je poštovati ne samo popolnjenje nadbiskupske stolice v Zagrebu, ampak tudi prava madjarske katoliške cerkve, apostolska prava ogerskega kralja in ustavna prava velikašov. Zбоk tega, misli „Bud. Hir.“, mora se spojiti Bosna in Hercegovina na temelju ogerskega državnega prava, kajti Bosna bila je nekdanj kot kraljevina Rama podložna pokrajina ogerskih kraljev. Vprašanje je le to, kakó bi se moralo to zgoditi? Ali naj bi se Bosna in Hercegovina podredili Ogterski s posebnim banom na čelu s tako avtonomijo, kakoršno ima Hrvatska, ali pa naj bi se spojile s Hrvatsko v zajedno upravno področje? Take rešitve si želé Hrvati, podpira jo tudi rimska kurija in podpirajo jo Dunajski državniki, kateri bi dodali v tem slučaju tudi Dalmacijo. To pa bi bila velika jugoslovanska država, katere ne bi bila nikakor zadovoljna s tako samoupravo, kakoršno ima danes Hrvatska. Vprašati se mora celó, ali bi hotela znati taka država o uniji z Ogtersko? Četudi stvar ni še dogmata, vendar je umerstno razpravljati o tem, kakošno odškodnino bi dobila Madjarska za tako povečanje Hrvatske? Madjarski list misli, da bi morala odstopiti Hrvatska Ogterski tri Slavonske županije, moralo bi se pa tudi razširiti Reško področje in vtelesiti Ogterski. Poleg tega pa bi morala tudi Zagrebška nadbiskupija prepustiti od strani deželnege erarja svoja zemljišča v torontalski županiji katoliški cerkvi ogerski.

V Čikagu so zatvorili 30 okt. t. l. vsesvetovno razstavo. Gmotni vspah razstave je velikanski, kajti obiskalo jo je skupno 27,529.000 oseb, izmed katerih je plačalo vstopnine 21,500.000 obiskovalcev.

KNJIŽEVNOST.

Starine. Na svet izdaje jugoslavenska akademija znanih i umjetnosti. Knjiga XXVI. U Zagrebu 1893. Knjižara jugoslavenske akademije (Dionička knjižara). — Ta knjiga priobčuje mnogo jako važnih podatkov, med ostalimi Grškovićev odlomek glagoljskega apostola v izdanju Jagićevem. Na prvem mestu priobčuje prof. Jul. Janković „dva cjenika za trg slob. i kralj. grada Varaždina 1658—1749.“ Stareji cenik je izza leta 1659, novejši izza l. 1748; oba sta najdena v knjigi bratovščine sv. Franje v Varaždinski mestni zbornici. Oba cenika pozivata se na stara povelja in zaključke hrvatskih in ogerskih saborov. Oba sta pisana na hrvatskem jeziku; zanimiv pa je posebno stariji iz jezikoslovnega in zgodovinskega obzira. Kajkaviščina spominja nekoliko na štokavščino, latinska stilizacija pa dokazuje, da so Varaždinski Hrvati dolgo časa mislili latinski, pisati pa hrvatski. — Akademik dr. Crnić priobčuje v ti knjigi „Paoporku Ivana Lužića, Trogiranina, našega povjestnika, od 1679. godine“, dr. M. Rešetar pa „Dva izvještaja o velikoj dubrovačkoj trešnji“. — Prof. V. Jagić objavlja „Grškovićev odlomak glagoljskog apostola“ z jako krasno in važno razpravo o glagolici. — Do Gelazija Dobnerja — do pred sto let — ponavljalo se je starinsko osvedočenje, katero je vezalo početak glagolice na ime sv. Jeronima. Dobner je skušal dokazati starost glagolice z nje paleografsko originalnostjo ter izraža zajedno menenje, da baš Konstantin, potonji sv. Ciril, je obredil glagolska slova, a hrvatski glagoljaši da so tekom XI. veka podstavili glagolici ime sv. Jeronima, da se obranijo očitaniu, kakor da bi bila slovanska liturgija delo heretika. Dobnerju nasprotno trdi njegov sovrmenik Dubrovski, da je nastala glagolica vsled prevare dalmatinskih glagoljskih popov okoli XIII. veka. Še le po smrti Dubrovskega (1829) začelo se je razpravljati zopet to vprašanje, ker so se pojavljali redom glagolski spomeniki nezašlišane starosti in nevidene oblike; odlomkom hrvatske oglate glagolice, pridružili so se lističi Mihanovićevi in Dunajski okrogle oblike črk. Te prilike vporabil je Šafařík, da začne z nova preiskovanje o nastanju glagolice v smislu in pravu, kakor je slutil resnico uže Dobner. Njegova preiskovanja obelodanil je v knjigi: „Ueber den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus“, ter veljajo njegovi nazori še dandanes. V tej meri, kakor naraščajo glagolski spomeniki, utrjuje se njegovo mišljenje in tolmačenje. Najnovejše najdbe pa popravljajo Šafaříkovo teorijo v nekaterih točkah, katerih najvažni je ta, da nima le oglata glagolica prava zvati se hrvatsko, ampak tudi obla. — Poleg tega so tudi zanimivi „Prilozi za povjest protestanata u Hrvatskoj“ od pok. akad. R. Lopašića. V tem delu objavljenih je 27 doslej netiskanih beležek in listin, katere segajo od leta 1557. do 1712. — Na koncu tiskana so „Regesta documentorum

regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII.“, katere je nabral pok. I. Kukuljević.

„*Srbi u Turci XIV. u XV. vijeka*“; istorijske studije o prvim borabama s najezdom Turskom prije i poslije boja na Kosovu. Bеоград 1893. Napisao Stojan Novaković. — Predmet temu delu je znani zgodovinski dvoboj med Srbi in Turci v XIV. veku radi velikega vprašanja krščanske ali muhamedanske nadvlade na balkanskem poluotoku in nad srbskimi zemljami. Pisatelj omenja: „V tome je dvoboju hrišćanska i srpska strana s početka XV vijeka ostala konacno pobijeđena. Ali je u našem vijeku borba obnovljena, i pošto je ona samo otpočeta, nalazio sam, da je za suvremene narodne zadatke, koji treba da su svakome rodolubu pred očima, vrlo potrebno da se što tačnije ispitaju i šta lenije predstave uzroci i događaji, koji su državne tvorovine srpskoga naroda u kraljevini i царевини Неманића zasuli turekim ropstvom i ruševinama. Zato sam izabrao iz onovremennih istorijskih pojava političku stranu...“ Knjiga obsega str. 400 v veliki 8°. Cena 3.50 korone mehko in 4.50 korone trdo vezani. Prodajajo jo knjigarne: Braća Jovanović v Pančevu, Ivan Karamata v Zemunu, A. Pajević v Novem Sadu in Dionička tiskara v Zagrebu.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje A. Koblar. Letnik III. Sešitek V. prinaša A. Koblar: Boji na krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti (konec). — Konrad Črnologar: Dva spomenika osvoboditve Dunaja v l. 1683. — Fr. Pokorn: Donesek k zgodovini dominikanskega samostana v Velesovem. — A. Koblar: Drobtinice iz fur-lanskih arhivov (Dalje). — S. Robič: Kranjski mahovi (Konec). — Mali zapiski.

Tovarištvo. Sbornik literárnych prac v storočnu pamät prvého „Učeného slovenského Tovaryšstva“. Pod tem naslovom začne izdajati še ta mesec Fr. Richard Osvald na Teplej obširen „almanah“, kateri bode objavil izborne gospodarske zadeve, popotne črtice, monografije, životopise, povesti itd. najboljših današnjih slovaških pisateljev. Cena prvemu zvezku je 3 gld.

Државо-правни положај Босне и Херцеговине. Прештампано из „Србобрана“. У Загребу. Штампa и наклада Српске Штампарије. 1893. Цијена 20 новч.

20 срп. народ. песама за клавир и певање Скупно Раја Павловић. Београд 1893. Накладом књижаре Д. М. Борића. Цијена 3 дин.

Popravki k 21. šte. „Slov. Sveta“: Str. 402 b, 7. vr. zg.: slovanski; ondi 15. v. zg.: v največi...; 403 a. 6. v. zg.: sestavo nam. ustavo; 405 a, 12. v. zd.: posebnostij n. potrebnostij; 405 b, 3. v. zg.: katerega n. katere; ondi 10. v. zd.: kulturnih n. gmotnih. Str. 407. pesem „Prorok“ je iz poezij Lermontova, ne pa Levstika. V pesmi: „Одобразний“ čitaj: 2. kit.: грошевых, пуншевых, 3. kit.: прелестей; 4. k.: еидищих; 5. k.: дасть; 6. k.: легка. 414. b, 29. v. zd.: Pleščev; 420. b, 6. v. zd.: „мы куда пришли“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld in za četrt leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.

Izdajatelj in lastnik: Fran Podgornik. — Tisk tiskarne Dolenc. — Odgovorni urednik: Julij Mikota.